

УУЛ УУРХАЙН ТӨСЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ХЯНАЛТЫН ХУУДАС

Журмын 6 дугаар хавсралт.

Уул уурхайн олборлох болон газрын тос, уламжлалт бус газрын тос, цацраг идэвхт ашигт малтмалын хайгуулын төслийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хяналтын хуудас

Хянасан огноо	Шинжээч бөглөнө
Хянасан мэргэжилтний хувийн дугаар	
Дүгнэлт	
Шийдвэрийн төсөл	
Ололт, амжилттай тал	
Дутагдалтай сул тал	
Шаардлага	

НЭГ. ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖҮҮЛЭГЧ ХУУЛИЙН ЭТГЭЭД, ТӨСЛИЙН ТУХАЙ ТОВЧ МЭДЭЭЛЭЛ

- Байгууллагын нууцын тухай хуулийн 6.1 болон 6.2-ыг үндэслэн дагуу тухайн төслийн хуулийн этгээд мэдээллийн төрлийн харгалзах мөр, багананд мэдээллийг товч хэлбэрээр үнэн зөв оруулах.
- Тухайн төсөлд хамаарахгүй хэсгийг “*хамааралгүй*” гэж бөглөх.
- 1.2.7 дахьхаалтын дараах зориулалт гэдэгт уурхайн хаалтын дараа нөхөн сэргээсэн газрыг бэлчээр, газар тариалан, агуулах, олон нийтэд зориулсан үйлдвэр, үйлчилгээ гэх мэт тухайн газрыг эдийн засгийн эргэлтэнд оруулахаар төлөвлөж буй бол орон нутагтай урьдчилан тохиролцсон чиглэлийг оруулах.

№	Мэдээллийн төрөл	Мэдээлэл оруулах багана
1.1	1. Төсөл хэрэгжүүлэгч аж ахуйн нэгжийн нэр	“Дархан бор хужир” ХХК
	2. Аж ахуйн нэгжийн улсын бүртгэлийн дугаар	5109884
	3. Аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагааны чиглэл	Уул уурхай
	4. Аж ахуйн нэгжийн харъяаллын хаяг	Улаанбаатар хот, Баянзүрх дүүрэг 25-р хороо, Натурын зам, UB Tower байрны 4-р давхарт 409 тоот
	5. Захирлын нэр, утас, цахим шуудангийн хаяг	Ч.Жаргалсайхан Харилцах утас: 95941779
	6. Холбогдох мэргэжилтний нэр, утас, цахим шуудангийн хаяг	Ч.Хэрлэн Харилцах утас: 99004161 kherlen.chultemdagva@gmail.com
1.2	1. Төслийн нэр	Бор хужрын хайлуур жоншны ордыг далд аргаар ашиглах төсөл
	2. Төслийн харъяаллын байршил	Хэнтий аймаг, Дархан сум
	3. Төслийн ангилал	Уул уурхай
	а. нүүрс, алт, жонш, төмрийн хүдэр гэх мэт	Жонш
	б. ил уурхай, далд уурхай, шороон орд	Далд уурхай
	в. баяжуулах үйлдвэр	<u>Гар аргаар ангилан ялгана</u>
	4. Төсөл эхэлсэн огноо	2024.04.01
	5. Төсөл хэрэгжих хугацаа	10 жил
	6. Уурхайн хаалт эхлэх огноо	20324 он
	7. Хаалтын дараах зориулалт	-
	8. ТЭЗҮ баталсан огноо	2018.12.07
	9. Урьд оны бүтээгдэхүүний нийт хэмжээ /дундаж/	-
	10. Ажилчдын тоо	60
	11. Тухайн жилийн ажлын ерөнхий төлөвлөгөө	Уулын ажлын төлөвлөлтөөр 44.96 мян.тн жонш олборлоно
	12. Тухайн төсөлд хамаарах дэд бүтэц	-
• замын урт, эхлэл, төгсгөлийн цэг, чиглэл	500м	
• шатахуун түгээгүүрийн тоо	1ш	
• шатахууны агуулахын агууламжийн хэмжээ	20тн	
• тэслэх, дэлбэлэх бодисын үйлдвэрийн хүчин чадал гэх мэт	50тн-ын багтаамжтай түр агуулах Эмульс – 72,02 тн	

	Нонель – 284232.5ш Тэслүүр – 2005,3 ш Цочир дамжуулах сэжим – 3441,15м Бусад - 46702.4тн
--	--

ХОЁР. ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ЧИГЛЭЛЭЭР ОЛГОГДДОГ ТУСГАЙ ЗӨВШӨӨРӨЛ, ДҮГНЭЛТ, ЛАВЛАГААНЫ ТОВЧ МЭДЭЭЛЭЛ

- Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай 2.3-ыг үндэслэн хуулийн этгээд тусгай зөвшөөрөлтэй холбогдох доорх мэдээллийг үнэн зөв оруулах.
- Тусгай зөвшөөрөл, ашигт малтмалын нөөц, ТЭЗҮ баталсан хуулийн этгээд, дугаар, огноог оруулах
- Доорх хүснэгтийн 2.1.9, 2.1.10-т тусгагдсан холбогдох 7 материалын хуулбарыг байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд зайлшгүй хавсаргах. Мэдээлэл оруулах багананд хавсралтын нэрийг оруулах.

№	Мэдээллийн төрөл	Мэдээлэл оруулах багана
2.1	1. Тусгай зөвшөөрлийн төрөл /ашигт малтмал/ Дугаар Хүчинтэй хугацаа Талбай	Жонш MV-014272 30 жил 164.39 га
	Тусгай зөвшөөрлийн төрөл /химийн бодис ашиглах/ Дугаар, Хүчинтэй хугацаа	Хамаарахгүй
	Химийн бодисын агуулахад хийсэн мэргэжлийн хяналтын газрын тодорхойлолт	Хамаарахгүй
	Галын дүгнэлтийн огноо, дугаар	
	Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын ерөнхий үнэлгээний огноо, баталсан хуулийн этгээд	2021.05.03 БОАЖЯ-ын Ерөнхий шинжээ: Ч.Батсансар
	Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын нарийвчилсан үнэлгээний огноо, баталсан хуулийн этгээд	2022-01-28 он БОАЖЯ-ын Ерөнхий шинжээч: Г.Энхмөнх
	Ус ашиглалтын дүгнэлтийн огноо	
	Тухайн жилийн Уулын ажлын батлагдсан төлөвлөгөөний огноо	2024.02.15
Батлагдсан Уулын ажлын төлөвлөгөөний 1.1, 7, 10, 14 дэх маягыг хавсаргах	Маягтуудыг хавсаргасан	

Нөхөн сэргээлт	Техникийн нөхөн сэргээлтийн талбай /га-аар/	тайлант онд гүйцэтгэсэн	-
		төлөвлөгөөт онд гүйцэтгэх	-
	Биологийн нөхөн сэргээлтийн талбай/га-аар/	тайлант онд гүйцэтгэсэн	-
		төлөвлөгөөт онд гүйцэтгэх	-
ТХГН-ын тухай хууль, гол, мөрний урсац бүрэлдэх эх, усны сан бүхий газрын хамгаалалтын бүс, ойн сан бүхий газарт ашигт малтмал хайх, ашиглахыг хориглох тухай хуулиар тогтоосон хамгаалалтын бүсийн хилийн заагтай давахцсан эсэхийг тодорхойлсон лавлагааг хавсаргах		Давхцалгүйн лавлагааг хавсаргасан	

ГУРАВ. ХИМИЙН БОДИСЫН ЭРСДЭЛ, ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

- Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайдын 2019 оны 10 дугаар сарын 29-ний өдрийн А/618 тоот тушаалаар батлагдсан “Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө боловсруулах, хянан батлах, тайлагнах журам”-ын 3 дугаар хавсралтанд тусгагдсан тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний агуулгад заасны дагуу химийн бодисын эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө, хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөөний хэсгээс холбогдох мэдээллийг доорх хүснэгтэд оруулах
- Тухайн жилд олон төрлийн химийн бодис ашиглахаар бол байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд химийн бодисын хор, аюул, урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний талаар хавсралтаар оруулж, доорх хүснэгтийн 3.1.1-д хавсралтын нэрийг дурдах (хэмжих нэгжийг дурдсан байх шаардлагатай)
- Химийн бодисын эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөөнд дараах мэдээллийг бүрэн тусгасан тохиолдолд 3.1.2-ын мэдээлэл оруулах хэсэгт “хангалттай” гэсэн дүгнэлтийг оруулна.

№	Мэдээллийн төрөл	Мэдээлэл оруулах хэсэг
3.1	1. Тухайн жилд ашиглах химийн бодисын нэр, хэмжээ /хэмжих нэгж/	Хамаарахгүй
	2. Химийн бодисын эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө - урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ - эрсдэлийн үед авах арга хэмжээ - учруулсан хор уршгийг зайлуулах, бууруулах арга хэмжээ - хохирлын нөхөн төлбөрийг тооцох арга хэмжээ	Хамаарахгүй

3.2	<ol style="list-style-type: none"> Шатах тослох материалын нэр төрөл, хэмжээ /хэмжих нэгж/ агуулах байгаа эсэх Тэслэх, дэлбэлэх бодисын нэр төрөл, хэмжээ /хэмжих нэгж/ агуулах байгаа эсэх 	<ol style="list-style-type: none"> ШТМ-ын 1ш ёмкост-25 м3 багтаамжтай ТБ-ын түр агуулах – 50 тн. <ul style="list-style-type: none"> Эмульс – 72,02 тн Нонель – 284232.5ш Тэслүүр – 2005,3 ш Цочир дамжуулах сэжим – 3441,15м Бусад - 46702.4тн “Маргад энерги” ХХК - иар тэсэлгээг гүйцэтгүүлнэ.
3.3.	<ol style="list-style-type: none"> Тухайн жилийн хог хаягдлын жилийн дундаж хэмжээ /хэмжих нэгж/ <ul style="list-style-type: none"> Ахуйн хог хаягдал /хатуу, шингэн/ Үйлдвэрийн хог хаягдал /хатуу, шингэн/ Аюултай хог хаягдал 	<p>5400кг</p> <p>-</p> <p>22 кг</p>
	<ol style="list-style-type: none"> Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх тухайн жилийн арга хэмжээний төсөв 	600 000 төг

ДӨРӨВ. БАЙГАЛЬ ХАМГААЛАХ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ТУХАЙН ЖИЛИЙН ТӨСӨВ

- Доорх хүснэгтийн 4.1.2 - 4.1.7-д тусгагдсан тухайн жилийн арга хэмжээний төсвийн нийлбэр нь 4.1.1-д тусгагдана.

№	Мэдээллийн төрөл	Мэдээлэл оруулах хэсэг
4.1	1. Тухайн жилийн байгаль хамгаалах менежментийн төлөвлөгөөний нийт төсөв	3 830 000 төг
	2. Нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээний төсөв /технологийн зөв шийдэл/	2 630 000 төг
	3. Нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төсөв	600 000 төг
	4. Нөхөн сэргээх арга хэмжээний төсөв	-
	5. Дүйцүүлэн хамгааллын арга хэмжээний төсөв	1 950 000 төг
	6. Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг нөлөөлөлд өртөгч оршин суугчид, оролцогч талуудад тайлагнах төсөв	50 000 төг
	7. Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөөний төсөв	ҮАЗ

8. Түүх соёлын дурсгалт эд зүйлийг нүүлгэн шилжүүлэх арга хэмжээний төсөв	-
9. Тухайн жилийн орчны хяналт, шинжилгээний хөтөлбөрийн нийт төсөв	630 000 төг

Тав. Мета мэдээлэл

- Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 39.1.7-д заасныг үндэслэн төсөл хэрэгжүүлэгчээс доорх хүснэгтэнд тусгагдсан төслийн дэд бүтэц, нөхөн сэргээх, дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний цар хүрээ, орчны хяналт шинжилгээний цэгэн мэдээллийг тусгасан мета мэдээллийг байгаль орчны мэдээллийн санд оруулна.
- Доорх хүснэгтийн мэдээллийг бүрэн тусгасан эсэхийг шалгах баганыг шинжээч бөглөнө.

№	Мэдээллийн төрөл	Мэдээллийг бүрэн тусгасан эсэхийг шалгах хэсэг
5.1	Зурган мэдээлэлд тусгах мэдээлэл	+
	Тосгон	+
	Хог хаягдлын цэгийн байршил	+
	Аюултай хог хаягдлын агуулахын байршил	+
	Хаягдлын далан	+
	Химийн бодисын агуулахын байршил	
	Орчны хяналт шинжилгээний дээж авах	+
	Хяналтын цэгийн байршил	
	Тухайн жилд хуулах хөрс	
	Гадаад, дотоод овоолго	
	Техникийн нөхөн сэргээлтийн талбай	+
	Биологийн нөхөн сэргээлтийн талбай	+
	Гүний худгийн байршил	+
	Дүйцүүлэн хамгаалал хийх газрын байршил	

ЗУРГАА. ТУХАЙН ЖИЛИЙН АРГА ХЭМЖЭЭНЭЭС БАЙГАЛЬ ОРЧИНД ҮЗҮҮЛЭХ НӨЛӨӨЛЛИЙН ДҮН ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХЯНАЛТЫН ХУУДАС

- Байгаль хамгаалах менежментийн төлөвлөгөөнд тусгагдсан нөлөөллийн дүн шинжилгээний хэсгээс доорх хүснэгтийн А, Б, В, Г дэх багананд “тодорхойлсон”, “тодорхойлоогүй”, “хамааралгүй” гэсэн 3 төрлийн хариултаас сонгож бөглөх.
- Дүгнэлтийг байгаль хамгаалах менежментийн төлөвлөгөөний нөлөөллийн дүн шинжилгээний хэсэгт Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамны мэргэжилтэн дүгнэлт гаргана.

Нөлөөллийн ангилал	А. Тооцсон эсэх	Б. Нөлөөллийн цар хүрээг тодорхойлсон эсэх	В. Нөлөөллийн эрчмийг тодорхойлсон эсэх	Г. Нөлөөллийн үргэлжлэх хугацааг тодорхойлсон эсэх	Дүгнэлт
<p>6.1. Хөрсөнд үзүүлэх нөлөөлөл</p> <ul style="list-style-type: none"> • Бохирдуулах • Эвдэх • Доройтуулах 	Тодорхойлсон	Тодорхойлсон	Тодорхойлсон	Тодорхойлсон	
<p>6.2. Гадаргын болон гүний усанд үзүүлэх нөлөөлөл</p> <ul style="list-style-type: none"> • Бохирдуулах • Нөөцийг бууруулах 	Тодорхойлсон	Тодорхойлсон	Тодорхойлсон	Тодорхойлсон	
<p>6.3. Амьтан, ургамалд үзүүлэх нөлөөлөл</p> <ul style="list-style-type: none"> • Амьдрах орчинг хуваах • Амьдрах орчинг доройтуулах • Амьдрах орчинг хомсдуулах • Нөөцийг бууруулах 	Тодорхойлсон	Тодорхойлсон	Тодорхойлсон	Тодорхойлсон	
<p>6.4. Агаарт үзүүлэх нөлөөлөл</p> <ul style="list-style-type: none"> • Бохирдуулах • Тоос 	Тодорхойлсон	Тодорхойлсон	Тодорхойлсон	Тодорхойлсон	

6.5. Түүх соёлын дурсгалт эд зүйлс					
<ul style="list-style-type: none"> Хамгаалах Нүүлгэн шилжүүлэх 	Хамааралгүй	Хамааралгүй	Хамааралгүй	Хамааралгүй	

Долоо. Байгаль хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөөний дүн шинжилгээний хяналт

- Төсөл хэрэгжүүлэгч нь доорх хүснэгтийн “А” багананд байгаль хамгаалах менежментийн төлөвлөгөөнд тусгагдсан арга хэмжээг тоогоор илэрхийлэх
- Төсөл хэрэгжүүлэгч нь доорх хүснэгтийн “Б”, “В”, багананд байгаль хамгаалах менежментийн төлөвлөгөөнд тусгагдсан арга хэмжээний шалгуур үзүүлэлт, хэмжих нэгжийг тогтоосон эсэхэд “**тийм**”, “**үгүй**” хариулт өгнө.
- Доорх хүснэгтийн “Г” багананд байгаль хамгаалах менежментийн төлөвлөгөөнд тусгагдсан арга хэмжээний шалгуур үзүүлэлт, хэмжих нэгжийг оновчтой тогтоосон эсэхэд Байгаль орчин, аялал жуулчлалын яамны мэргэжилтнүүд “**хангалттай**” “**хангалтгүй**” гэсэн дүгнэлт өгнө.

Тухайн жилийн байгаль хамгаалах арга хэмжээний чиглэл	А. Тоо	Б. Шалгуур үзүүлэлтийг тогтоосон эсэх	В. Шалгуур үзүүлэлтийн хэмжих нэгжийг тогтоосон эсэх	Г. Дүгнэлт
7.1. Нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх зайлуулах арга хэмжээ	3	тийм	тийм	
7.2. Нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ	4	тийм	тийм	
7.3. Нөхөн сэргээлтийн арга хэмжээ <ul style="list-style-type: none"> техникийн/ га эзэлхүүн биологийн /га 	-	тийм	тийм	
7.4. Биологийн олон янз байдлыг дүйцүүлэн хамгааллын арга хэмжээ	3	тийм	тийм	

7.5. Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг нөлөөлөлд өртөгч оршин суугчид, оролцогч талуудад тайлагнах арга хэмжээ	3	тийм	тийм	
7.8. Түүх соёлын дурсгалт эд зүйлийг нүүлгэн шилжүүлэх арга хэмжээ	-	үгүй	үгүй	
7.9. Байгаль орчны менежментийн удирдлага зохион байгуулалтын арга хэмжээ	4	тийм	тийм	

НАЙМ.ОРЧНЫ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ХЯНАЛТЫН ХУУДАС

- Төсөл хэрэгжүүлэгч нь доорх хүснэгтийг “А, Б, В, Г” багананд байгаль хамгаалах менежментийн төлөвлөгөөний орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрт тусгагдсан арга хэмжээг тоогоор илэрхийлэх

Хяналт шинжилгээний дээж	А. Дээж авах цэгийн тоо	Б.Дээж авах цэгийн байршил	В. Давтамж (удаа)	Г. Төсөв (төг)
1. Хөрс	5	- Уурхайн бүс, - Нөлөөлөлд өртөөгүй талбай, - шимт хөрсний овоолго - Шатахуун ачих, буулгах, машин механизмыг шатахуунаар цэнэглэх талбай, - Хоосон чулуулгийн овоолго	2	200 000
2. Ус	4	- Уурхайн шүүрлийн ус - Уурхайн унд ахуйн хэрэглээний ус - Төслийн нөлөөллийн бүс дэх худаг - Төслийн нөлөөллийн бүс дэх худаг	2	100 000
3. Дуу шуугиан	-	- Далд уурхайн амны орчимд - Далд уурхайн дотор	1	30 000
4. Ургамал	2	- олборлолтод өртөгдөөгүй талбай - Уурхайн орчимд	1	-
5. Агаар	4	- Замын хажууд - Далд уурхайн дотор	2	300 000

		- Ангилан ялгах хэсэг - Ангилан ялгах хэсэг		
Дүн	7			630 000

**УУЛ УУРХАЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ УЛМААС ЭВДЭРСЭН
ГАЗРЫН НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН ЖИЛИЙН МЭДЭЭ
(3-БОХ-1.3)-НИЙ МАЯГТ**

1. АЖ АХУЙН НЭГЖ, БАЙГУУЛЛАГЫН ХАЯГИЙН ХЭСЭГ

Регистрийн дугаар							
Аж ахуйн нэгж, байгууллагын нэр	“Дархан бор хужир” ХХК						
Байршил	Нэр			Код			
Аймаг, нийслэл	Хэнтий						
Сум дүүрэг	Дархан						

2. ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ

Тусгай зөвшөөрлийн дугаар	М	V	0	1	4	2	7	2
Тусгай зөвшөөрлийн талбай, га	164.39							
Ашиглалт эхэлсэн он сар өдөр	2	0	2	3	1	0	0	1
Ашигт малтмалын төрөл	Жонш							
Ашиглалтын төрөл	Далд							

3. УУЛ УУРХАЙН АШИГЛАЛТ

Үзүүлэлт	МД	Хэмжих нэгж	Нийт	Тайланд онд
				(ашиглалт хийсэн)
А	Б	В	1	2
Олборлолтод өртсөн нийт талбай	1	-	10.56	0
Ашигласан талбай	2	га	5.56	0
	3	мян.м ³		0
Хаягдал чулуулгийн овоолго	4	га		0
	5	мян.м ³		0
Хөрсний овоолго	6	га	5	0
	7	мян.м ³		0
Уул уурхайн дагалдах дэд бүтцийн нөлөөнд эвдэрсэн газар	8	га	0.05	
Бусад	9	га		0.02

4. УУЛ УУРХАЙН НӨХӨН СЭРГЭЭЛТ

Үзүүлэлт	МД	Хэмжих нэгж	Нийт	Техникийн	Биологийн
				2	3
А	Б	В	1	2	3
Байгаль орчны нөлөөлөх байдлын үнэлгээнд заасан нөхөн сэргээлт хийх нийт талбайн хэмжээ	10	га		10.56	10.56
	11	мян.м ³			
Тайлант онд нөхөн сэргээлт хийхээр төлөвлөсөн талбай	12	га		0	0
	13	мян.м ³		0	0
Нөхөн сэргээлт нийт хийсэн талбай мөр14≥мөр16, мөр15≥мөр17	14	га		0	0
	15	мян.м ³		0	0
Тайлант онд нөхөн сэргээлт хийсэн талбай	16	га		0	0
	17	мян.м ³		0	0
Нөхөн сэргээлт хийхэд зарцуулсан зардал мөр18≥мөр19,	18	мян.төг			

Тайлант онд нөхөн сэргээлт хийхэд зарцуулсан зардал	19	мян.төг			
Байршуулсан нөхөн сэргээлтийн баталгааны нийт мөнгөн хөрөнгө, мөр20≥мөр21,	20	мян.төг	3120.0	3120.0	0
Тайлант онд байршуулсан нөхөн сэргээлтийн баталгааны мөнгөн хөрөнгө	21	мян.төг	3120.0	3120.0	0
Байгаль хамгаалахад зарцуулсан нийт зардал мөр18≥мөр19,	22	мян.төг			
Тайланд онд байгаль хамгаалахад зарцуулсан зардал	23	мян.төг			

ГҮЙЦЭТГЭХ ЗАХИРАЛ ..... Ч.ХЭРЛЭН

**“Бор хужрын хайлуур жоншны орд”-ыг далд аргаар ашиглах төслийн 2024 оны
Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө**

ГАРЧИГ

Бүлэг 1. Төслийн товч танилцуулга	2
1.1. Ордын нөөцийн тооцоо.....	3
1.2. Далд уурхайн ажиллах горим.....	6
1.3. Далд уурхайн нээлт	6
1.4. Далд уурхайн 2024 оны хүчин чадал.....	6
1.5. Үндсэн болон бэлтгэл малталтын хөндлөн огтлолын талбай.....	6
1.6. Блок дахь хүдэр нураалтын ажил	11
1.7. Тоног төхөөрөмжийн бүтээлийн тооцоо.....	11
1.8. Баяжуулалт.....	12
1.9. Бүтээгдэхүүн гаргалтын тооцоо.....	13
Бүлэг 2. төсөл хэрэгжиж буй нутгийн байгаль орчин, эдийн засгийн төлөв байдлын товч танилцуулга.....	14
2.1. Ус зүйн хувьд:.....	14
2.2. Хөрсний хувьд:	14
2.3. Ургамлын хувьд:	14
2.4. Ан амьтны хувьд:	15
2.5. Уур амьсгал:.....	15
2.6. Нийгэм эдийн засагт нөлөөлөх байдал:	15
Бүлэг 3. Төслийн гол ба болзошгүй сөрөг нөлөөллийн товч тодорхойлолт	16
3.1. Болзошгүй сөрөг нөлөөллүүд.....	16
3.2. Гол сөрөг нөлөөлөл	17
Бүлэг 4. Байгаль орчны менежментийн тухайн жилийн төлөвлөгөөний гол зорилт, хамрах хүрээ	17
Бүлэг 5. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө	18
Бүлэг 6. Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөө	20
Бүлэг 7. Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө	20
Бүлэг 8. Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөө.....	21
Бүлэг 9. Түүх соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө	21
Бүлэг 10. ОСОЛ эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө.....	22
Бүлэг 11. Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө	23
Бүлэг 12. Орчны хяналт-шинжилгээний хөтөлбөр	24
Бүлэг 13. Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө	26
Бүлэг 14. Тухайн жилийн БОМТ, түүний хэрэгжилтийг нөлөөлөлд өртөгч оршин суугчид, оролцогч, сонирхогч талуудад тайлагнах, хэлэлцүүлэх хуваарь ..	26
Бүлэг 15. Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний нийт зардал	27

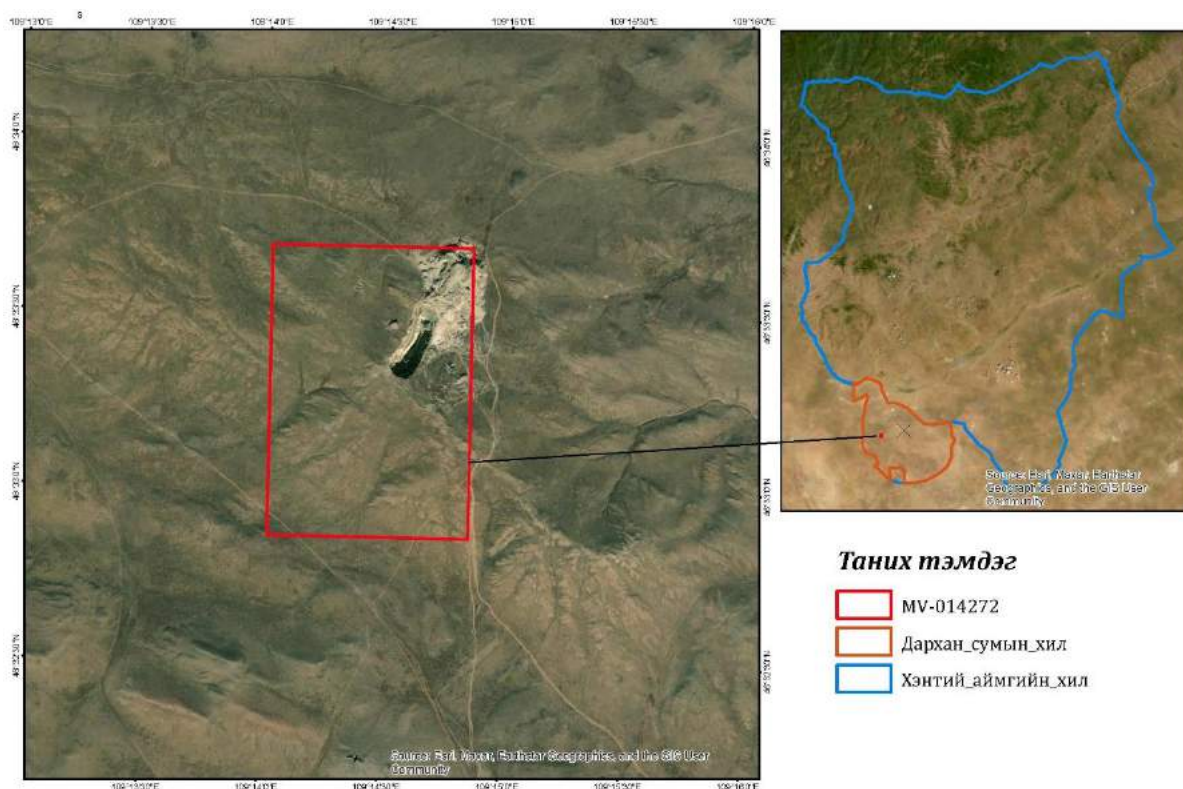
**“Бор хужрын хайлуур жоншны орд”-ыг далд аргаар ашиглах төслийн 2024 оны
Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө**

БҮЛЭГ 1. ТӨСЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

Төслийн нэр:	“Бор хужрын хайлуур жоншны орд”-ыг далд аргаар ашиглах
Ашигт малтмалын дугаар:	MV-014272
Төсөл хэрэгжүүлэгч:	“Дархан бор хужир” ХХК,
Регистрийн дугаар:	5109884;
Улсын бүртгэлийн дугаар:	9011081033;
Хаяг:	Баянзүрх, 18-р хороо, 13-р хороолол, 39-13
Харилцах утас:	99004161, 95941779
Төслийн байршил:	Бор хужрын хайлуур жоншны хүдрийн орд нь засаг захиргааны хувьд Хэнтий аймгийн Дархан сумын нутагт байрлана. Улаанбаатар хотоос зүүн урд зүгт 320 км-т, Чингис хотоос 145 км зайтай ба Бор-Өндөр тосгоноос баруун хойш 40 км-т тус тус оршино.

Тусгай зөвшөөрөлтэй талбайн булангийн цэгүүдийн газарзүйн солбицолууд:

Тусгай зөвшөөрөл №	Олгогдсон (он-сар-өдөр)	Хугацаа (жил)	Цэгийн дугаар	Уртраг (град, мин, сек)	Өргөрөг (град, мин, сек)
Газрын солбилцол нь: L-49-51					
MV-014272 (164.39 га)	2008-10-08	30	1	109° 14' 51.67"	46° 32' 51.68"
			2	109° 14' 51.67"	46° 33' 41.68"
			3	109° 14' 01.67"	46° 33' 41.68"
			4	109° 14' 01.67"	46° 32' 51.68"

“Бор хужрын хайлуур жоншны орд”-ыг далд аргаар ашиглах төслийн 2024 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө

Зураг 1. MV-014272 тоот АМТЗ-ийн байршлын тойм зураг

Зураг 2. MV-014272 тоот АМТЗ-ийн талбайн өнөөгийн байдал

1.1. Ордын нөөцийн тооцоо

П.В.Осокин 1:200000-ны геологийн судалгааны ажлаар 1956 онд Бор Хужирын ордыг нээсэн. 1981-1984 оны хооронд тус орд дээр 1:100000-ны геологийн зураглал болон эрэл үнэлгээний ажил явуулж, хүдрийн бүсийн гадаргуугаас 100 м-ын зайтай суваг малталтаар илрүүлсэн.

1981-1984 онд БНМАУ-д байрлах ЗХУ-н “СОВГЕО” хайгуулын анги эрэл үнэлгээний ажил, 1987-1989 онд урьдчилсан хайгуулын ажил гүйцэтгэж ордын нөөцийг 1990 оны 08-р сарын 01-ний байдлаар С1 зэргээр 513.0 мян.тн, С2 зэргээр 613.4 мян.тн, нийт С1+С2=1126.4 мян.тн -р улсын нөөцийн нэгдсэн санд бүртгүүлсэн байна.

Бор хужирын хайлуур жоншны ордын хайгуулыг эргэлтэт өрөмдлөг, уулын ажил болох суваг малталтын ажлуудаар тус тус гүйцэтгэсэн. Гадаргуугаас хүдрийн биетийг бүрэн хэмжээгээр хамарч, 50м-ийн зайтай нягтаршуулсан суваг малтаж, С1 ба С2 нөөцийн зэрэглэлээр нөөц тооцохоор, мөн хүдрийн биетийн гүнд үнэлгээ хийх зорилгоор профилийн дагуу өрөмдлөг хийсэн. Хайлуур жоншны нөөцийг хүдрийн үндсэн биетэд тооцсон ба жижиг болон салаа биетүүдийн нөөцийг тооцоогүй болно. Нөөцийн кондици нь Бор-Өндрийн ордынхтой адилхан ба нөөцийн тооцоонд Баян-Улааны ордын кондицийг хэрэглэсэн. Нөөцийн тооцоонд геологийн блокийг босоо зүсэлтийн аргыг хэрэглэсэн болно. Энэхүү ордыг 4 блокт хуваасан. Үүнд: Нөөцийн блокийн С1 зэрэглэл, нөөцийн блокийн С2 Төсөл хэрэгжүүлэгч: “Дархан бор хужир” ХХК.

**“Бор хужрын хайлуур жоншны орд”-ыг далд аргаар ашиглах төслийн 2024 оны
Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө**

зэрэглэл ба нөөцийн заблансын 2 блокийн С2 зэрэглэл, С1 зэрэглэлийн нөөцийн блокийг 50-70 м-ын гүнд хайгуул хийсэн. Гадаргуу дээр 50 м-ийн зайтай 9 суваг малтаж, гүнд нь 9 цооног өрөмдсөн ба унал нь 45 м, сунал нь 50м.

С2 зэрэглэлийн нөөцийн блокийн доод хэсгийн гүн нь 260 м. 5 цооног өрөмдсөн ба унал нь 72 м сунал нь 140 м. Нөөцийн забалансын контурт 3 цооног өрөмдсөн. 9 цооног үйлдвэрлэлийн нөөцийн контурт багтсан.

Анх батлагдсан нөөцийн тооцоо

№	Геологийн нөөц							
	Нөөцийн блокийн дугаар	Блокийн талбай мян.м ²	Дундаж зузаан, м	Блокийн эзэлхүүн мян.м ³	Эзэлхүүн жин тн/м ³	Хүдрийн нөөц мян.тн	Дундаж агуулга %	Эрдсийн нөөц мян. тн
1	I-C ₁	30.07	6.46	194.28	2.64	512.9	38.74	198.7
2	II-C ₂	66.58	3.49	232.35	2.64	613.4	37.22	228.3
3	III-C _{заб}	12.6	1.05	13.23	2.57	34.0	22.5	7.65
4	IV-C _{заб}	18.68	1.05	19.61	2.57	50.4	22.5	11.34
5	Нийт	127.93	3.59	459.47	2.63	1210.7	36.84	445.99

2018 оны 01-р сарын 01-ний байдлаарх үлдэгдэл нөөцийн тооцоо

№	Геологийн нөөц							
	Нөөцийн блокийн дугаар	Блокийн талбай мян.м ²	Дундаж зузаан, м	Блокийн эзэлхүүн мян.м ³	Эзэлхүүн жин тн/м ³	Хүдрийн нөөц мян.тн	Дундаж агуулга %	Эрдсийн нөөц мян.тн
1	II-C ₂	66.58	3.49	232.35	2.64	613.4	37.22	228.3
2	III-C _{заб}	12.6	1.05	13.23	2.57	34.0	22.5	7.65
3	IV-C _{заб}	18.68	1.05	19.61	2.57	50.4	22.5	11.34
4	Нийт	97.86	2.71	265.19	2.63	697.8	35.43	247.29

“Бор хужрын хайлуур жоншны орд”-ыг далд аргаар ашиглах төслийн 2024 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө

Бор хужурын хайлуур жоншны ордын далд уурхайн үйлдвэрлэлийн нөөцийн тооцоо

№	Нөөцийн блокийн дугаар	Анх батлагдсан нөөц /1991.01.11, №57/							1999-2007 онд олборлосон нөөц			2018 оны 01-р сарын 01-ний байдлаарх үлдэгдэл нөөц			Олборлолтод өртөхгүй нөөц			Далд уурхайн хүрэн дэх геологийн нөөц						
		Блокийн талбай	Дундаж зузаан	Блокийн эзлэхүүн	Эзлэхүүн жин	Хүдрийн нөөц	Дундаж агуулга	Эрдсийн нөөц	Хүдрийн нөөц	Дундаж агуулга	Эрдсийн нөөц	Хүдрийн нөөц	Дундаж агуулга	Эрдсийн нөөц	Хүдрийн нөөц	Дундаж агуулга	Эрдсийн нөөц	Блокийн талбай	Дундаж зузаан	Блокийн эзлэхүүн	Хүдрийн нөөц	Дундаж агуулга	Эрдсийн нөөц	
		мян.м2	м	мян.м3	тн/м3	мян.тн	%	мян.тн	мян.тн	%	мян.тн	мян.тн	%	мян.тн	мян.тн	%	мян.тн	мян.м ²	м	мян.м3	мян.тн	%	мян.тн	
1	I-C1	30.07	6.46	194.28	2.64	512.9	38.74	198.70	512.9	38.74	198.70													
2	II-C2	66.58	3.49	232.35	2.64	613.4	37.22	228.30			613.4	37.22	228.30	65.19	37.23	24.27	59.50	3.49	207.65			37.22	204.03	
3	III-Сзаб	12.60	1.05	13.23	2.57	34.00	22.50	7.65			34.0	22.50	7.65	34.0	22.50	7.65								
4	IV-Сзаб	18.68	1.05	19.61	2.57	50.40	22.50	11.34			50.4	22.50	11.34	50.4	22.50	11.34								
5	Дүн С1	30	6.46	194	2.64	512.9	38.74	198.70	512.9	38.74	198.70													
6	Дүн С2	67	3.49	232	2.64	613.40	37.22	228.30	0	0	613.4	37.22	228.30	65.2	37.23	24.27	59.50	3.49	207.65	548.21	37.22	204.03		
7	Дүн С1+С2	97	4.41	427	2.64	1126.30	37.91	427.00	512.9	38.74	198.70	613.4	37.22	228.30	65.2	37.23	24.27	59.50	3.49	207.65	548.21	37.22	204.03	
8	Дүн Сзаб	31.28	1.05	32.84	2.57	84.40	22.50	18.99			84.40	22.50	18.99	84.40	22.50	18.99								
№		Далд уурхайн хүрэн дэх геологийн нөөц							Хаягдал			Бохирдол			Үйлдвэрлэлийн нөөцийн тооцоо	Үйлдвэрлэлийн нөөцийн тооцоо								
		шилгэлтийн блок	м2	м	м3	тн/м3	тн	%	тн	%	м3	тн	тн	%		м3	тн	тн	%	тн				
1	Блок 1	3599	2.3	8278	2.64	21,854	37.22	8,134	15.03	1,244	3,284	1,223	17.39	1,223	3,230	В'-1	21,800	31.70	6,911					
2	Блок 2	3511	2.5	8777	2.64	23,173	37.22	8,624	15.40	1,352	3,569	1,329	16.00	1,188	3,137	В'-2	22,740	32.08	7,295					
3	Блок 3	3118	3.3	10290	2.64	27,166	37.22	10,111	16.25	1,672	4,415	1,644	12.12	1,045	2,758	В'-3	25,510	33.19	8,467					
4	Блок 4	3248	3.7	12018	2.64	31,728	37.22	11,809	15.88	1,909	5,038	1,876	10.81	1,093	2,885	В'-4	29,575	33.58	9,933					
5	Блок 5	3092	4.0	12367	2.64	32,649	37.22	12,151	15.76	1,949	5,145	1,916	10.00	1,042	2,750	В'-5	30,254	33.83	10,236					
6	Блок 6	1272	4.0	5089	2.64	13,434	37.22	5,000	25.02	1,273	3,362	1,251	10.00	382	1,007	В'-6	11,080	33.83	3,748					
7	Блок 7	2439	2.0	4879	2.64	12,880	37.22	4,794	23.81	1,162	3,067	1,142	20.00	743	1,963	В'-7	11,777	31.01	3,652					
8	Блок 8	2241	2.0	4481	2.64	11,830	37.22	4,403	18.06	809	2,137	796	20.00	734	1,939	В'-8	11,632	31.01	3,607					
9	Блок 9	3245	2.0	6490	2.64	17,135	37.22	6,377	15.89	1,032	2,724	1,014	20.00	1,092	2,882	В'-9	17,293	31.01	5,363					
10	Блок 10	3039	2.0	6079	2.64	16,047	37.22	5,972	16.97	1,032	2,724	1,014	20.00	1,009	2,665	В'-10	15,989	31.01	4,958					
11	Блок 11	3378	3.5	11655	2.64	30,768	37.22	11,451	15.77	1,838	4,852	1,806	11.59	1,138	3,005	В'-11	28,921	33.35	9,645					
12	Блок 12	3378	4.0	13513	2.64	35,673	37.22	13,277	15.77	2,131	5,625	2,094	10.00	1,138	3,005	В'-12	33,053	33.83	11,182					
13	Блок 13	3378	5.0	16891	2.64	44,591	37.22	16,596	15.77	2,664	7,032	2,618	8.00	1,138	3,005	В'-13	40,564	34.46	13,978					
14	Блок 14	3378	5.5	18580	2.64	49,051	37.22	18,255	15.77	2,930	7,735	2,880	7.27	1,138	3,005	В'-14	44,320	34.69	15,376					
15	Блок 15	3378	6.0	20269	2.64	53,510	37.22	19,915	15.77	3,196	8,438	3,141	6.67	1,138	3,005	В'-15	48,076	34.89	16,773					
16	Блок 16	3378	3.0	10134	2.64	26,755	37.22	9,957	15.77	1,598	4,219	1,571	13.33	1,138	3,005	В'-16	25,541	32.84	8,387					
17	Блок 17	3378	3.0	10134	2.64	26,755	37.22	9,957	15.77	1,598	4,219	1,571	13.33	1,138	3,005	В'-17	25,541	32.84	8,387					
18	Блок 18	3214	2.0	6427	2.64	16,967	37.22	6,315	14.43	928	2,449	912	20.00	1,100	2,904	В'-18	17,422	31.01	5,403					
19	Блок 19	1522	2.0	3043	2.64	8,034	37.22	2,990	12.64	385	1,015	378	20.00	532	1,404	В'-19	8,423	31.01	2,612					
20	Блок 20	1489	6.5	9679	2.64	25,552	37.22	9,510	8.73	845	2,230	830	6.15	544	1,435	В'-20	24,757	35.06	8,680					
21	Блок 21	697	6.3	4389	2.64	11,586	37.22	4,312	16.79	737	1,945	724	6.35	232	612	В'-21	10,253	34.99	3,588					
22	Блок 22	809	5.2	4206	2.64	11,103	37.22	4,132	16.07	676	1,784	664	6.73	238	627	В'-22	9,946	34.87	3,468					
23	Нийт	60182	3.45	207667	2.64	548,241	37.22	204,041	15.87	32,957	87,006	32,392	11.54	20,163	53,231	Нийт	514,466	33.36	171,649					

“Бор хужрын хайлуур жоншны орд”-ыг далд аргаар ашиглах төслийн 2024 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө

1.2. Далд уурхайн ажиллах горим

Далд уурхайн ажиллах горимыг захиалагч байгууллагаас төсөл боловсруулах даалгаварт тусгагдсаны дагуу дараах байдлаар авсан байна. Үүнд:

✓ Жилийн нийт хоног	365 хоног
✓ Үндэсний баяр, ёслолын хоног	12 хоног
✓ Засвар үйлчилгээ, бусад	53 хоног
✓ Уурхайн жилд ажиллавал зохих хоног	300 хоног
✓ Хоногт ажиллах ээлжийн тоо	3 ээлж
✓ Нэг ээлжийн үргэлжлэх хугацаа	7 цаг тус тус байна.
✓ Далд уурхайн бэлтгэл ажил гүйцэтгэх хугацаа	1 жил
✓ Далд уурхайн ашиглалтын хугацаа	9 жил

1.3. Далд уурхайн нээлт

Бор хужирын ордын хүдрийн биетийн дээд хэсгийг буюу С1 зэрэглэлийн нөөцийг ил уурхайн аргаар 1999-2007 онд ашигласан. Иймээс үлдэгдэл нөөц болох С2 зэрэглэлийн 613.4 мян.тн хүдрийг нийт 10 жилийн хугацаанд ашиглах бөгөөд ил уурхайн ёроолоос далд уурхайн үндсэн малталтууд болох агааржуулалтын $S_6 = 7.1\text{м}^2$ босоо амыг $Y=4912679$, $X=455443$ хавтгайн солбицолоос эгц доош 130 метрийн гүнтэйгээр 1300-р түвшин хүртэл, налуу амыг $S_n=11.2\text{м}^2$ хөндлөн огтлолын талбайтайгаар $Y=4912340$ $X=455394$ хавтгайн солбицлоос ил уурхайн 1430м түвшингээс 9-11 градусын налуутайгаар 1250м түвшин хүртэл 1270 м урттайгаар нэвтэрнэ.

2020 онд налуу амыг $S_n=11.2\text{м}^2$ хөндлөн огтлолын талбайтайгаар $Y=365334$ $X=5157351.6$ хавтгайн солбицлоос ил уурхайн 1430м түвшингээс 9-11 хэмийн налуутайгаар 1250 м түвшин хүртэл 1270м нэвтэрнэ.

Босоо гол амыг хүдрийн биетийн хэвтээ талд, ил уурхайн зүүн хойд ёроол хэсгийн $X=5157553$, $Y=365412.3$ хавтгайн солбицлоос $S_n=9.1\text{м}^2$ хөндлөн огтлолын талбайтайгаар агуулагч чулуулаг дундуур нэвтэрч зохих бэхэлгээ тоноглолын ажлыг бүрэн гүйцэд хийж гүйцэтгэсний дараа хүдрийн биетэд перпендикуляр уурхайн үндсэн малталт болох $S_n=6.5-8.8\text{м}^2$ хөндлөн огтлолын талбайтай квершлаг малталтыг хүдрийн биет хүртэл нэвтэрч түүнээсээ хүдрийн биетийн суналын дагуу хоёр тийш мөн адил хөндлөн огтлолын талбайтай тээврийн штрекүүдийг түвшин бүрт нэвтэрч хүдрийн биетийг нээгч бэлтгэл малталт болох орт малталтуудаар хүдрийн биетүүдийг нээнэ.

Нээгч малталтуудын үзүүлэлт

№	Нээгч малталтын нэр	Малталтын урт, м	Солбилцол	Хөндлөн огтлолын талбай, м2	Жилийн хүчин чадал, мян.тн
1	Босоо гол ам	132	X- 5157553 Y- 365412.3	9.1	0
2	Налуу ам 1	1250	X- 5157351.6 Y- 365334.0	11.2	60.0

1.4. Далд уурхайн 2024 оны хүчин чадал

Далд уурхайн 2024 оны 15.74 мян.тн хүдэр олборлоно.

1.5. Үндсэн болон бэлтгэл малталтын хөндлөн огтлолын талбай

Далд уурхайн хүчин чадал, үндсэн болон бэлтгэл малталтуудаар уулын цулыг тээвэрлэх тухайн малталтад ажиллах техник тоног төхөөрөмж, тэдгээрийн бүтээл малталтаар өнгөрөх

“Бор хужрын хайлуур жоншны орд”-ыг далд аргаар ашиглах төслийн 2024 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө

агаарын урсгал, уулын даралт зэргээс хамааруулан налуу амны өргөн 3.6м, өндөр 3.1м, квершлаг штрек малталтуудын тааз нь хүнхэр хэлбэртэй, өргөн нь 3.5м өндөр нь 2.5м тус тус байна.

Уурхайн малталтуудын өрөмдлөг тэсэлгээний ажлын дэлгэрэнгүй тооцоо

№	Үзүүлэлтүүд	Үндсэн малталт			Бэлтгэл малталт
		Босоо гол ам	Налуу ам	Квершлаг	Тээврийн штрек
1	Малталтын хөндлөн огтлолын талбай, м ²	9.1	11.2	6.5	6.5
2	Тэсрэх бодисын хувийн зарцуулалт, кг/м ³	2.2	2.0	2.8	2.8
3	Нийт шпурын тоо, шир	26	29	23	23
4	Үүнээс	Цөмлөх	4	4	4
5		Нураах	8	8	6
6		Хэв засах	14	17	13
7	Шпурын гүн, м	Цөмлөх	8.00	8.00	8.00
8		Нураах	14.4	14.40	10.8
9		Хэв засах	25.20	30.60	23.40
10		Нийт	47.6	53.0	42.2
11	Цэнэгийн жин, кг	Цөмлөх	6.0	6.0	6.0
12		Нураах	9.6	9.6	7.2
13		Хэв засах	16.8	20.4	15.6
14	Түгжээсний урт, м	Цөмлөх	2.0	2.0	2.3
15		Нураах	4.80	4.80	3.60
16		Хэв засах	8.40	10.20	7.80
17	Тэсрэх бодисын зарцуулалт, кг/цикл	32.4	36.0	28.8	28.8
18	Нураах уулын цулын хэмжээ, м ³	14.5	17.9	10.4	10.4
19	1 м шпурт ногдох уулын цулын хэмжээ, м/м ³	3.3	3.0	4.1	4.1
20	1 м ³ уулын цулд ноогдох өрөмдлөгийн хэмжээ, м ³ /м	0.3	0.3	0.2	0.2

“Бор хужрын хайлуур жоншны орд”-ыг далд аргаар ашиглах төслийн 2023 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө

Босоо гол ам нэвтрэх үеийн уулын ажлын зохион байгуулалт

Хийх ажилбар	Хэмжих нэгж	Ажлын хэмжээ	Хугацаа	1-р хоног																							
				1-р ээлж								2-р ээлж								3-р ээлж							
				01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	00
Бэлтгэл ажил	цаг	-	0:30	1																							
Мөргөцөгт шпур өрөмдөх	м	47.6	5:00	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		
Шпур үлээлгэж цэвэрлэх	цаг	-	1:00																								
Мөргөцөгийг цэнэглэж тэслэх	цаг	-	1:00																								
Агааржуулах	цаг	-	23:00	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		
Ээлж солилцох хугацаа	цаг	-	2:30																								
Цэвэрлэгээ	м³	14.5	7:00																								
Бэхэлгээний бэлтгэл ажил бэхэлгээний хэв угсрах	цаг	-	7:00																								
Хийх ажилбар	Хэмжих нэгж	Ажлын хэмжээ	Хугацаа	2-р хоног																							
				1-р ээлж								2-р ээлж								3-р ээлж							
				01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	00
Бэлтгэл ажил	цаг	-	0:30	1																							
Малталтын тоноглоогоо, бетон цугтах	м³	3.21	21:00	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		
Агааржуулах	цаг	-	24:00	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		
Ээлж солилцох хугацаа	цаг	-	2:30																								
Хийх ажилбар	Хэмжих нэгж	Ажлын хэмжээ	Хугацаа	3-р хоног																							
				1-р ээлж								2-р ээлж								3-р ээлж							
				01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	00
Бэлтгэл ажил	цаг	-	0:30																								
Бэхэлгээг хатаах	цаг	-	0:30	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		
Агааржуулах	цаг	-	23:00	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		
Бэхэлгээний хэв задалж, буулгах	цаг	-	7:00																								
Ээлж солилцох хугацаа	цаг	-	0:30																								

“Бор хужрын хайлуур жоншны орд”-ыг далд аргаар ашиглах төслийн 2023 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө

Налуу ам нэвтрэлтийн ажлын зохион байгуулалт

Хийх ажилбар		Хэмжих нэгж	Ажлын хэмжээ	Хугацаа	1-р ээлж								
					1 цаг	2 цаг	3 цаг	4 цаг	5 цаг	6 цаг	7 цаг	8 цаг	
Бэлтгэл ажил	Өрөмдлөг тэсэлгээ	цаг	-	0:30									
Мөргөцөгт шпур өрөмдөх		м	53	5:00									
Шпур үлээлгэж цэвэрлэх		цаг	-	1:00									
Мөргөцөгийг цэнэглэж тэслэх		цаг	-	1:00									
Агааржуулах		цаг	-	7:00									
Ээлж солилцох хугацаа		цаг	-	0:30									
Хийх ажилбар		Хэмжих нэгж	Ажлын хэмжээ	Хугацаа	2-р ээлж								
					1 цаг	2 цаг	3 цаг	4 цаг	5 цаг	6 цаг	7 цаг	8 цаг	
Бэлтгэл ажил	Цэвэрлэгээ, тоноглоогоо	цаг	-	0:30									
Мөргөцөгт уулын цулыг цэвэрлэх		м³	17.9	3:00									
Бэлтгэл ажил		цаг	-	0:30									
Малталтын бэхэлгээ, тоноглоогооны ажил		цаг	-	3:00									
Мөргөцөгийг агааржуулах		цаг		7:30									
Ээлж солилцох хугацаа		цаг		0:30									
Хийх ажилбар		Хэмжих нэгж	Ажлын хэмжээ	Хугацаа	3-р ээлж								
					1 цаг	2 цаг	3 цаг	4 цаг	5 цаг	6 цаг	7 цаг	8 цаг	
Бэлтгэл ажил	Өрөмдлөг тэсэлгээ	цаг	-	0:30									
Мөргөцөгт шпур өрөмдөх		м	53	5:00									
Шпур үлээлгэж цэвэрлэх		цаг	-	1:00									
Мөргөцөгийг цэнэглэж тэслэх		цаг	-	1:00									
Агааржуулах		цаг	-	7:00									
Ээлж солилцох хугацаа		цаг	-	0:30									

“Бор хужрын хайлуур жоншны орд”-ыг далд аргаар ашиглах төслийн 2023 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө

Хэвтээ малталт нэвтрэлтийн ажлын зохион байгуулалт

Хийх ажилбар	Хэмжих нэгж	Ажлын хэмжээ	Хугацаа	1-р ээлж								2-р ээлж								3-р ээлж							
				01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	00
Бэлтгэл ажил	цаг	-	0:30																								
Хий, усны хоолой сунгах	цаг	-	2:00																								
Мөргөцөгт шпур өрөмдөх	м	42.2	3:00																								
Шпур үлээлгэж цэвэрлэх	цаг	-	1:00																								
Мөргөцөгийг цэнэглэж тэслэх	цаг	-	1:00																								
Агааржуулах	цаг	-	23:00																								
Ээлж солилцох хугацаа	цаг	-	2:30																								
Цэвэрлэгээ	м³	10.4	7:00																								
Бэхэлгээ хийх, зам тавих	цаг	-	7:00																								

Восстающий малталт нэвтрэлтийн ажлын зохион байгуулалт

Хийх ажилбар	Хэмжих нэгж	Ажлын хэмжээ	Хугацаа	1-р ээлж								2-р ээлж								3-р ээлж							
				01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	00
Бэлтгэл ажил	цаг	-	1:30																								
Цэвэрлэгээ	м³	42.2	6:00																								
Бэхэлгээ хийх	цаг	-	18:00																								
Зам тавих, хий усны хоолой сунгах	цаг	-	4:30																								
Мөргөцөгт шпур өрөмдөх	м	10.4	6:00																								
Шпур үлээлгэж цэвэрлэх	цаг	-	1:30																								
Мөргөцөгийг цэнэглэж тэслэх	цаг	-	3:00																								
Агааржуулах	цаг	-	21:00																								
Ээлж солилцох хугацаа	цаг	-	1:30																								

1.6. Блок дахь хүдэр нураалтын ажил

Хүдрийг шпурын цэнэгийн аргаар нураах тооцоо

Ордын хүдрийн биетүүдийн дундаж зузаан 2.0 м байгаа тул шпурын цэнэгийн аргаар нураана. Хүдэр нураалтын ажлыг далд уурхайн ээлжийн хүчин чадалтай уялдуулан нэг ээлжинд хоёр мөргөцөгт өрөмдлөг тэсэлгээний ажлыг хийнэ. Тэсэлгээний ажлыг тэсэлгээний эрх бүхий ээлжийн ахлагч удирдан явуулах үүрэгтэй. Хүдрийг хоршоолон нураах мөргөцөг нь хүдрийн биетийн зузаанаас хамаарч өргөн нь дунджаар 2м, өндөр нь 1.8м мөргөцгийн ахилтыг шпурын гүнээс хамаарч хамгийн их буюу 1.7 м байхаар тооцов.

Хүдэр нураалтын ажлын технологи: Мөргөцөгт шпур өрөмдөх ажлыг 2-4 хүний бүрэлдэхүүнтэй явуулна. Үүний дараа гар перфератораар мөргөцөгт шпур өрөмдөх ба өрөмдлөгийн ажлыг ӨТА-ын паспортын дагуу хийж гүйцэтгэнэ. Мөргөцөгт шпур өрөмдөж дууссаны дараа ээлжийн мастерын зөвшөөрлийн дагуу тэсрэх материалыг авч мөргөцгийг цэнэглэж бусад мөргөцгөөс хүмүүсийг гаргаж тэсэлгээний ажлыг явуулна.

Тэсэлгээний ажлын дараа уурхайн ээлжийн мастер, тухайн ээлжийн ахлагчийн хамт агааржуулалтын байдлыг шалгаж ачилтын орт малталтаас хүдрийг ачигч машинаар тэргэнцэрт ачиж ашиглалтын системийн дагуу блок дахь сийрэгжсэн хүдрийг суулгаж дараагийн ээлжийг мөргөцөгт шпур өрөмдөх ажлыг гүйцэтгэх нөхцөлийг бүрдүүлнэ. Энэ дарааллаар хүдэр нураалтын ажлын цикл үргэлжилнэ.

Блокийг агааржуулах: Уурхайн агааржуулалтын босоо аман дээр суурилагдсан ерөнхий агааржуулалтын сэнсээр уурхайд цэвэр агаарыг өгнө. Үндсэн малталтаас цэвэр агаарыг зөөврийн сэнсний тусламжтайгаар босоо малталтаар дамжуулан нураалтын мөргөцгийг агааржуулна. Агаарыг 400-600мм-ийн агаарын хоолойгоор шахах аргаар өгнө.

Шпурын цэнэгийн аргаар хүдэр нураах ажлын өрөмдлөг тэсэлгээний ажлын тооцоо

№	Үзүүлэлтүүд	Хэмжих нэгж	Тоон утга
1	Нураах үеийн өндөр	м	1.8
2	Нураах үеийн дундаж өргөн	м	2.0
3	Нураах үеийн хөндлөн огтлолын талбай	м ²	3.6
4	Шпурын диаметр	мм	42
5	Шпурын тоо	ш	16
6	1 шпурын урт	м	1.8
7	Өрөмдлөгийн нийт урт	м	28.8
8	Нэг шпур дэх цэнэгийн урт	м	1.2
9	Нийт цэнэгийн урт	м	19.2
10	Нэг удаагийн тэсэлгээнд орох ТБ-ын зарцуулалт	кг	19.2
11	Шпур ашиглалтын коэф	-	0.94
12	ТБ-ын хувийн зарцуулалт	кг/м ³	3.13
13	Нэг цикл дэх мөргөцгийн ахилт	м	1.7
14	Нэг циклээс гарах уулын цулын хэмжээ	м ³	6.1
15	1м ³ уулын цулд оногдох шпурын урт	м	4.71
16	1м шпурээс гарах уулын цул	м ³	0.21

1.7. Тоног төхөөрөмжийн бүтээлийн тооцоо

Өрөмдлөгийн тоног төхөөрөмж:

Гар өрөм: Далд уурхайн үндсэн болон бэлтгэл малталт болох босоо гол ам, квершлаг, штрек, восстающий зэрэг малталтын хөндлөн огтлолын талбайн хэмжээ зэргээс хамааруулан БНХАУ-д үйлдвэрлэсэн УТ-28 маркийн (перфератор) гар өрмийг хэрэглэнэ.

“Бор хужрын хайлуур жоншны орд”-ыг далд аргаар ашиглах төслийн 2024 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө

Энэхүү гар өрөм нь босоо, хэвтээ налуу малталтуудад болон нураалтад бүгдэд нь хэрэглэж болдгоороо бусад өрмийн машинуудаас давуу талтай юм.

Өргөх хөнөг: Босоо гол амны малталт нэвтрэх үед өрөмдлөг тэсэлгээний ажлаар сийрэгжсэн уулын цулыг бадъяа буюу өргөх хөнөг ашиглаж мөргөцгийг цэвэрлэх, бэхэлгээний материал оруулах ажилчдыг оруулж гаргах зэрэг ажлуудад ашиглана. Далд уурхайн босоо гол ам нэвтрэх гүн, ээлжид гарах уулын цулын хэмжээ зэргээс хамаарч 0.8мЗ-ийн багтаамжтай БПС-0.8 маркийн өргөх хөнөг ашиглана.

Далд уурхайн босоо гол амаар уулын цулыг тээвэрлэх тоног төхөөрөмж: Далд уурхайд босоо гол амаар жилд гарах уулын цулын хэмжээ болон хүдэр, хоосон чулуулгийг тээвэрлэх тэргэнцрийн овор хэмжээ ачаа болон хүн тээвэрлэж болох зэргийг харгалзан нэг давхар 1УКН- 1.9-2.0 маркийн клеть, 0.8 мЗ тэвшний багтаамжтай УВО-0.8 маркийн тэргэнцэр, 4.5АРП2М маркийн далд уурхайн цахилгаан зүтгүүрийн тэрэг зэрэг бага оврын өртөг багатай, ашиглахад хялбар, техник тоног төхөөрөмжүүдийг ашиглана.

Трокретон бэхэлгээний ажлын зохион байгуулалт

Трокретон бэхэлгээнд 300, 400 маркийн цемент, ус мөн 20мм-с хэтрэхгүй ширхэглэгтэй элсийг тус тус 1:2:2-ын харьцаатай найруулж ашиглана. Ээлжид 2-оос доошгүй хүний бүрэлдэхүүнтэйгээр зөөврийн PZ-50 маркийн роторт цацагч машиныг ашиглаж, бэхэлгээний ажлыг хийж гүйцэтгэнэ.

Бэхэлгээчид элс цементийн хольцыг бэлдсэний дараагаар цемент элсний хуурай хольцыг цацагч машины бункерт хийх ба цацагчийн хий усны хоолойг шугамд холбож, малталтын хана тааз руу жигд зузаантайгаар цацаж хийнэ. Бэхэлгээг хийхэд гол анхаарах зүйл бол хуурай хольцод усыг тохируулах явдал юм.

1.8. Баяжуулалт

Баяжуулалтын технологи

Тус далд уурхай нь ашиглалтын нийт хугацаанд 33.97%-ийн дундаж агуулгатай 15970 тн хүдэр олборлож металлургийн баяжмал болох ФК-75 маркийн бүхэллэг жоншийг гар аргаар ялган авч экспортод гаргах ба үлдэгдэл бага агуулгатай хүдрийг тухай бүс нутагт байрлах дотоодын баяжуулах үйлдвэрүүдэд уурхайн ам нөхцөлөөр борлуулна.

Далд уурхай нь бүрэн хүчин чадлаараа ажиллах үед хүдрийг гар ялгалт хийх ажилчид хоногт 1 ээлжээр 300 хоног ажиллах юм. Нэг ээлжийн үргэлжлэх хугацааг 12 цаг байхаар тооцсон. Олборлосон хүдэр дэх ФК-75 маркийн бүхэллэг жонш, дунджаар 34%-ийн агуулгатай нунтаг хүдэр, 6%-ийн агуулгатай хаягдал хүдрийн гарц болон агуулгыг ордын ажилласан хугацаан дахь дундаж тоон утгыг ашиглан бүтээгдэхүүн гаргалтын тооцоог гүйцэтгэсэн.

Хоногт гар аргаар хүдэр ялгах хүчин чадал: $Q_{\text{хон}} = 200.0 \text{ тн}$

Нэг цагт гар аргаар хүдэр ялгах хүчин чадал: $Q_{\text{цаг}} = 20.83 \text{ тн}$

**“Бор хужрын хайлуур жоншны орд”-ыг далд аргаар ашиглах төслийн 2024 оны
Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө**

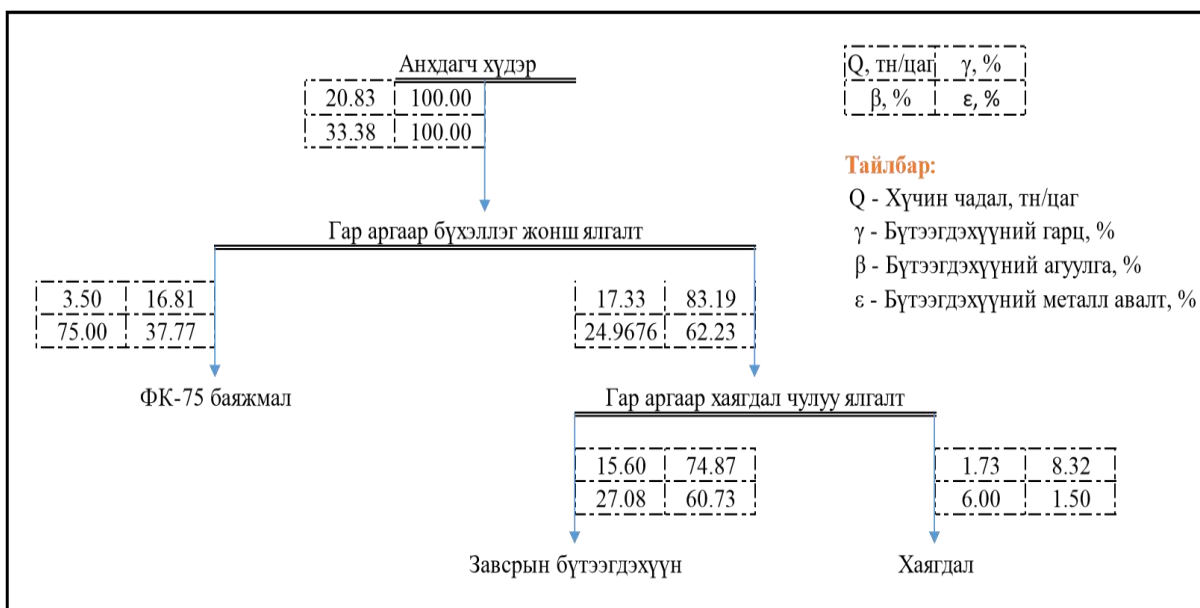
Жонш ялгах цехийн ажиллах горим

№	Ажиллах горим	Хэмжих нэгж	Тоон хэмжээ
1	Жилд ажиллах бодит хоног	Хоног	300
2	Жилд ажиллах бодит цаг	Цаг	3600
3	Хоногт ажиллах бодит цаг	Цаг	12
4	Хоногт ажиллах ээлжийн тоо	-	1
5	Ээлжид ажиллах бодит цаг	Цаг	12
6	Техникийн ажлын норм	%	80
7	Цагийн хүчин чадал	тн/цаг	20.83
8	Хоногийн хүчин чадал	тн/хоног	200.00
9	Жилийн хүчин чадал	тн/жил	60000

1.9. Бүтээгдэхүүн гаргалтын тооцоо

Тоо-чанарын схемийн тооцооны үр дүн

Орох						Гарах					
№	Бүтээгдэхүүний нэр	Q, тн/цаг	γ, %	β, %	ε, %	№	Бүтээгдэхүүний нэр	Q, тн/цаг	γ, %	β, %	ε, %
Гар аргаар ялгалт-1											
1	Анхдагч хүдэр	20.83	100.0	33.38	100.0	2	ФК-75 баяжмал	3.50	16.81	75.00	37.77
						3	Хаягдал	17.33	83.19	24.97	62.23
	Нийт	20.83	100.0	33.38	100.0		Нийт	20.83	100.00	33.38	100.0
Гар аргаар ялгалт-2											
3	Хаягдал	17.33	83.19	24.97	62.23	4	Завсрын бүтээгдэхүүн	15.60	74.87	27.08	60.73
						5	Хаягдал чулуу	1.73	8.32	6.00	1.50
	Нийт	17.33	83.19	24.97	62.23		Нийт	17.33	83.19	24.97	62.23

Зураг 3. Тоо-чанарын тооцооны нэгдсэн үр дүн

БҮЛЭГ 2. ТӨСӨЛ ХЭРЭГЖИЖ БУЙ НУТГИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧИН, ЭДИЙН ЗАСГИЙН ТӨЛӨВ БАЙДЛЫН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

2.1. Ус зүйн хувьд:

Төсөл хэрэгжих Хэнтий аймгийн Дархан сумын нутагт орших “Бор хужрын хайлуур жоншны орд” нь ус зүйн хувьд Төв Азийн гадагш урсгалгүй ай савд багтдаг бөгөөд тодруулбал Хэрлэн голын сав газарт хамаарна.

Судалгааны ажлын зорилго нь төслөөс гадаргын болон газар доорх усанд нөлөөлж болзошгүй сөрөг нөлөөллүүдийг тодорхойлж, улмаар тэдгээрээс урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ авах, нөлөөллийг багасгах замаар гадаргын болон газар доорх усыг хамгаалахад оршино.

Монгол улсын хэмжээнд гадаргын усны нөөцийн 0.14 шоо км-ийг эзлэх бөгөөд үүнээс Хэнтий аймгийн хувьд газрын доорх усны нөөцөөр ул хөрсний усны 2.70 шоо метр ба үүнээс ашиглах боломжит нөөц нь 0.80 шоо км байдаг байна. Орд орших район нь гадаргын усан хангамжаар муу, ихэвчлэн газрын гүний усыг ашигладаг. Хамгийн ойрхон урсах гол мөрөн нь ордоос хойш 50 орчим километр зайд баруунаас зүүн тийш өөрийн Хэнтий аймгийн Дэлгэрхаан сумтай 23 км-ээр хиллэн урсаж өнгөрдөг Хэрлэн гол болно.

Бор хужрын хайлуур жоншны хүдрийн биетүүд нь геологийн тогтцын хувьд геологи-структурын томоохон хагарлын дагуух орон зай, ан цавыг ашиглан хөгжсөн ба хүдэржилтийн өмнөх хагарлыг дүүргэж тогтсон гидротермаль кварц-хайлуур жоншны судлын төрлийн ордод хамаарна. Ордын геологийн тогтоц нь дээд юра-дод меловын болон доод пермийн настай галт уулын болон тунамал чулуулаг, мөн Бор-Өндөрийн интрузив бүрдлийн дайк болон боржингоос бүрдэнэ.

Цагаан цавын давхаргадас (J3-K1CC): Энэ чулуулаг нь ордын зүүн хойд, баруун хойд болон баруун урд хэсэгт тархсан байдаг. Тэдгээр нь андезит болон андезит - базальт. Хамгийн сүүлд конгломерат элсэнцэртэй шургаж тогтсон. Доод мелын зүүн баянгийн давхаргадас ордын гадна талд илэрсэн.

Дөрөвдөгчийн тогтолцоо Орчин үеийн хурдас (Q IV): Дөрөвдөгчийн сэвсгэр хурдас түр зуурын устай хөндийнүүдийг дүүргэж тогтсон ба тэдгээр нь делювиаль-элювиальный хайрга болон болон элсэрхэг шавраас бүрдэнэ. Зузаан нь 5-20 м.

Триасовын интрузив: Бор-Өндөрийн бүрдэл нь ордын төв хэсгийг эзэлнэ. Дунд ширхэгтэй боржин, боржин пегматит болон диоритовын порфирит. Бор-Өндөрийн боржинлог чулуулгийн зааг нь эртний гүний чулуулгийн судланцарууд ба хэмхдэс болон хагарлын бүсээр тодорхойлогдоно.

2.2. Хөрсний хувьд:

Хэнтий аймгийн Дархан сумын нутагт байрлах “Дархан бор хужир” ХХК-ны MV-014272 тоот АМТЗ-ийн талбай бүхий “Бор хужрын хайлуур жоншны орд” нь 164.39 га талбайг хамарна. Тус орд газар нь Ходойн булгаас зүүн урагш ухаа толгодын хоорондох хөндийд байрлах бөгөөд үнэмлэхүй өндөр нь 1400-1440 м-ийн түвшинд хэлбэлзэнэ.

Энэ нутаг нь Хөрс-газарзүйн мужлалаар Бор-Өндөр-Уул баяны 6-р тойрогт багтана. Тус ордыг анх 1999-2007 онуудад ил уурхайн аргаар олборлолт хийгдэж байсан талбай юм. Энэ хугацаанд олборлолтын үйл ажиллагааны нөлөөгөөр 17.2 га талбай эвдрэлд орсон байна. Цаашид энэхүү төсөл хэрэгжсэнээр нэмж 1.9 га талбай эвдрэлд өртөхөөр байна.

2.3. Ургамлын хувьд:

Үетэн хялганат, хазаар өвс, хиаг-хялганат, шарилж, лууль, дэрс болон амт чанар шимт сайтай үетэн, буурцагт, алаг өвсний төрлийн ургамал зонхилно. Мөн гол, булаг, нуур тойрмын хөвөөгөөр хиаг, хазаар өвс, салхин ерхөг, дэрс, харгана, адамсын агь, хэрс зэрэг ургамал

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө

ургадаг ба урд говирхог талаараа таана, мангир, хөмүүл, ерхөг, үетэн хялганат, алаг өвс, жижиг бутан үетэн, ботуульт ургамал зонхилон ургадаг байна. Эмийн ургамлын төрөл зүйлээс Юлдэн тарваган шийр, өргөст сарнай, нохойн хошуу, говийн ганга, таван салаа, царван, хөх дэгд, шар дэгд, цөс өвс, арц, банздоо, бошго, сөд, соргол зэрэг олон зүйлийн эмийн ургамал ургадаг.

2.4. Ан амьтны хувьд:

Хэнтий аймгийн Дархан сум нь амьтны газарзүйн мужлалын хувьд Монгол дагуурын тойрогт тойрогт багтана. (А.Г.Банников, 1954).

Дархан сум нь амьтны аймгийн төрлөөр баян нутаг билээ. Агнуурын ан амьтан. Чоно, үнэг, хярс, бор туулай, дорго, хүрнэ, мануул, цагаан зээр, тарвага зэрэг ан амьтан элбэг тааралдах ба сүүлийн жилүүдэд байгалийн хувьсан өөрчлөлт, хүний буруутай үйл ажиллагааны улмаас тарвага, цагаан зээр зэрэг агнуурын ан амьтад эрс ховордсон байна. Ховор ан амьтан: Дархан ууланд 1980-аад оны эхээр буга согоо, аргаль угалз нутагшиж ирсэн ба ховор ан амьтны төрөлд орох гозоорой зурам нь мөн ууланд элбэг тааралдана. Аргаль угалз нь сүүлийн арваад жилд Дархан уулаас Эрэгнэг уул, Ноён Баян уул, Адагийн уулнуудад тархан нутагшиж тоо толгой нь өсөж байна. Одоогийн байдлаар буга 20 гаруй болж, аргаль хонины тоо толгой 200-д хүрчээ. Жигүүртэн шувуу: Махчин шувууд: Энэ төрлийн шувуудаас Дархан сумын нутаг дэвсгэрт бүх төрлийн бүргэд, шилийн сар, идлэг шонхор, начин шонхор, зээрд шонхор, тас, элээ, шар шувуу зэрэг шувуудаас гадна ховор шувуу болох ёл нь Дархан ууланд үзэгдэх болсон байна. Усны шувууд: Тал хөндийгөөр Монгол Улсын улаан номонд орсон нэн ховор Гангар хун, Хар тогоруу, Цэн тогоруу болон овогт тогоруунууд тааралдах ба Хэрлэн гол, нуур тойрмын хөвөө орчимд галуу, нугас, ангир, хун овогт тогоруу зэрэг усны шувууд элбэг байна. Бусад элбэг шувууд: Хөхвөр тагтаа, соотон гуйвалга, хотны бүгээхэй, хэрээ, бөвөөлжин өвөөлж, болжморууд, монгол божрог, улаавар бужмар, ногтруу, тольт дунхай зэрэг шувуудаас гадна агнуурын шувуудаас дагуурын ятуу, цагаан ятуу, тоодог шувууд тааралдана.

2.5. Уур амьсгал:

Дархан сумын нутаг хотгор гүдгэрийн ялгаа багатай учраас өвөл зуны температурын хэлбэлзэл төдий л их биш байдаг. Жилийн хамгийн хүйтэн сар нь I дүгээр сар бөгөөд, агаарын дундаж температур -18.1°C, хамгийн их температур -13.4°C, хамгийн бага температур -21.6°C, хамгийн дулаан сар нь VII дугаар сар бөгөөд агаарын дундаж температур 20.5°C, хамгийн их температур 23.1°C, хамгийн бага температур 18.2°C байдаг. Хөрсний гадаргын температурын тухайд I дүгээр сард дундаж температур -19.9°C, хамгийн их температур -14.2°C, хамгийн бага температур -23.3°C, VII дугаар сард дундаж температур 25.7°C, хамгийн их температур 28.8°C, хамгийн бага температур 23.0°C байдаг.

2.6. Нийгэм эдийн засагт нөлөөлөх байдал:

Дархан сум нь нутаг дэвсгэрийн хэмжээгээр аймгийнхаа 17 сумаас 7-р байранд ордог. Энэ нь аймгийн нутаг дэвсгэрийн 4,41%-ийг, Монгол Улсын нутаг дэвсгэрийн 0,28%-ийг тус тус эзэлдэг.

Сум нь засаг захиргааны хувьд 5 багт хуваагддаг. Үүнд: Дотуур булаг /1-р баг/ Хараат /2-р баг/ Шажин /3-р баг/ Мэргэн хошуу /4-р баг/ Бор-Өндөр /5-р баг/ зэрэг болно. Бор-Өндөрөөс 35 кв-ын цахилгаан дамжуулах шугамаар төвийн эрчим хүчний нэгдсэн системд холбогдсон. Улаанбаатар-Чойр, Замын-Үүдийн мянганы хатуу хучилттай зам нь нутгийн баруун талаар 100 км-ын зайтай өнгөрдөг.

ТОДОРХОЙЛОЛТ

Төслийн үйл ажиллагаанаас байгаль орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийн үнэлгээг БОННУ-ний тайланд дараах байдлаар ангилан тодорхойлсон байдаг. Үүнд:

- Болзошгүй сөрөг нөлөөллийн үнэлгээ;
- Гол сөрөг нөлөөллийн үнэлгээ.

Төслийг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны үед байгаль орчинд сөрөг нөлөөлөл үзүүлэх технологийн үе шатуудыг дараах байдлаар тодорхойлсон байна. Үүнд:

1. Далд уурхайн нэвтрэлтүүд;
2. Далд уурхайн олборлолтын үйл явц;
3. Хүдрийг бутлан ангилах, гараар ангилан ялгах;
4. Өрөмдлөг тэсэлгээний ажил, тэсрэх материалын агуулах;
5. Хуучин ил уурхай ба овоолгууд;
6. Уурхайн ашиглалтын зам ба талбай;
7. Бүтээгдэхүүн тээвэрлэлтийн зам ба тээвэрлэх үйл явц;
8. Ажилчдын хотхон ба түүний ашиглалтын үйл ажиллагаа;
9. Хатуу ба шингэн хог хаягдлын цэг, талбай.

3.1. Болзошгүй сөрөг нөлөөллүүд

Төслөөс газрын гадарга болон хэвлийд үзүүлж болзошгүй сөрөг нөлөөллийг дараах байдлаар тодорхойлжээ. Үүнд:

- Далд уурхайн малталтын үед аюулгүй ажиллагаа дүрэм зөрчигдөх, технологийн буруу ажиллагаанаас үүдэн хөрсний нуралт, гулгалт зэрэг осол аваар үүсэж болзошгүй
- Уурхайн захиргаанаас бүтээгдэхүүн тээвэрлэлтийн маршрутыг тогтоон баталж тэмдэгжүүлээгүй, баталсан маршрутаар хийгээгүйн улмаас олон салаа зам үүсэж болзошгүй
- Төслийн үйл ажиллагаанд хэрэглэж буй үйлдвэрлэлийн (тэсэлгээний ба бусад) болон ахуйн зориулалттай химийн бодисууд ямар нэгэн байдлаар асгарснаар газрын хэвлий болон түүний гадаргыг бохирдуулж болзошгүй;
- Уурхайн дотоод ба гадаад тээвэрлэлтийн үед их хэмжээний тоос дэгдэж ургамлан бүрхэвчид сөрөг нөлөөлөл үзүүлж болзошгүй;
- Шатах тослох материалыг тээвэрлэх, юүлэх, хадгалалтын горим алдагдах үед асгаралт үүсч газрын гадарга хэвлийг бохирдуулах магадлалтай, машин, техникийн ашигласан тосыг буруу хадгалах зэрэг шалтгаанаас үүдэн алдагдан газрын гадарга бохирдуулж болзошгүй;
- Уурхайн хатуу хог хаягдлын цэгийг зохих стандартын дагуу байгуулаагүй, хог хаягдлыг зохих дүрмийн дагуу зайлуулж, устгаагүйн улмаас салхи, усаар зөөгдөн ойр орчмын газрын гадаргыг бохирдуулж болзошгүй.
- Ахуйн гаралтай хатуу, шингэн хог хаягдлын зохих дүрмийн дагуу зайлуулаагүйн улмаас газрын гадарга бохирдож болзошгүй.

Агаар орчин:

- Уурхайн үйл ажиллагааны үед үүсэх тоосны тархалт төсөл хэрэгжиж буй нутгийн агаарын чанарт бохирдол үзүүлж болзошгүй;

Амьтны аймаг:

- Шөнийн цагаар уурхайн үйл ажиллагаа явагдсан нөхцөлд шөнийн амьдралтай амьтдад сөрөг нөлөөлөл учруулна. Дуу чимээ, гэрэл гарч, амьтад дайжих, махчин амьтад идэш тэжээлээ барих зэрэгт нөлөөлнө;
- Уурхайн бүтээгдэхүүн тээвэрлэлтийн зам нь үйл ажиллагаанаас амьтадын аймаг, тэдгээрийн амьдралын зүй тогтолд сөрөг нөлөөлөл үзүүлж болзошгүй
- Болзошгүй галын аюул, осол аваарийн үед гарах үнсний дэгдэлт, хорт утааны

“Бор хужрын хайлуур жоншны орд”-ыг далд аргаар ашиглах төслийн 2024 оны

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө

тархалтад амьтад хордож болзошгүй зэрэг болно.

Хүний эрүүл мэнд:

- Уурхайн бүхий л үйл ажиллагаа нь “Далд уурхайн аюулгүй ажиллагааны нэгдсэн дүрэм” болон бусад дүрэм зааврын дагуу явагдах ёстой. Хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй ажиллагааны дүрэм зөрчигдсөнөөс ажиллагсадын эрүүл мэндэд сөргөөр нөлөөлөх, амь насанд нь аюул учирч болзошгүй;

3.2. Гол сөрөг нөлөөлөл

Төслөөс үзүүлэх гол сөрөг нөлөөллүүд

№	Төслийн гол нөлөөлөл	Нөлөөлөлд өртөгч	Хамрах хүрээ	Нөлөөллийн эрчим	Үргэлжлэх хугацаа
1	Хөрс хуулалт	Газрын хөрс, малын бэлчээр, агаар	Төслийн нийт хугацаанд уурхайн ухаш болон гадаад овоолгын хүрээ тэлэхгүй тул олборлолтын үйл ажиллагаанаас үүдэн шинээр хөрс хуулалтын ажил хийгдэхгүй, харин уурхайн барилга байгууламж, дэд бүтэц барьж байгуулахад /зам, ШТС, Кемп, ТМА зэрэг/ үржил шимт хөрсийг хуулан авах нь зүйтэй	Бага	Төсөл хэрэгжих нийт хугацаанд
2	Хүдэр олборлолт,	Геологийн тогтоц,	228.74мян.тн хүдэр олборлож, 150 мян.м ³ хоосон чулуулгийн хаягдал гарна.	Хүчтэй	
3	Тээвэр	Хөрсөн бүрхэвч, агаар, ургамалан нөмрөг	Уурхайн дотоод зам 2.1км. Дотоод замын тоосжилтыг бууруулах зорилгоор хоногт 25.63м ³ ус ашиглана.	Бага зэрэг	Төсөл хэрэгжих нийт хугацаанд
4	Овоолго	Агаар, шимт хөрс	Өмнөх жилүүдэд үүссэн 10,2га талбайг хамарсан хоосон чулуулгийн овоолго /ТЭЗҮ-ээс үзэхэд хоосон чулуулгийн овоолго тэлэхгүй/	Дунд зэрэг	Төсөл хэрэгжих нийт хугацаанд
5	Барилга байгууламж, дэд бүтэц	Хөрс, шимт хөрс	Зам-1.7232 ШТМ-0.0562 Кемп-0.5651 Дэд станц-0.0225 Тэсрэх материалын агуулах-1.3608	Дунд зэрэг	Нийт төслийн хэмжээнд

БҮЛЭГ 4. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТУХАЙН ЖИЛИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ГОЛ ЗОРИЛТ, ХАМРАХ ХҮРЭЭ

Энэхүү төслийг хэрэгжүүлэх үед технологийн онцлогоос хамааран газрын хөрс, түүний дээрх ургамал, газрын хурдас болон агаар мандалд тоос босох зэрэг сөргөөр нөлөөлөх тул байгаль орчны мониторингийг тогтмол хийх, сөрөг нөлөөллийг бууруулах, урьдчилсан сэргийлэх ажлуудыг байгаль хамгаалах төлөвлөгөө, санхүүжилтдээ тусган гүйцэтгэж ажиллана.

БҮЛЭГ 5. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө

№	Гол ба болзошгүй сөрөг нөлөө	Урьдчилан сэргийлэх, бууруулах, арилгах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Нэгжийн өртөг (сая.төг)	Нийт зардал (сая.төг)	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах стандарт, аргачлал
Агаар орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах төлөвлөгөө							
1	Тоосжилт болон бохирдуулагч хийн нөлөөгөөр орчны агаар бохирдох, ажилчдын эрүүл мэндэд сөргөөр нөлөөлөх	Уурхайн карьер, овоолго, зам, талбайн усалгааны хэмжээ, норм, горимыг сар, улирлаар оновчтой тогтоох, технологийн замууд болон овоолго зэргийг усалж чийглэх, /тодорхой ажлын график гаргах, хуурайшилттай үед усалгааны хугацааг ойртуулах/, усалгааг явуулахдаа уурхайгаас шавхан зайлуулсан усыг ашиглах	Уурхайн ашиглалтын талбайд	Үйл ажиллагааны зардлаас	ҮА-ны турш, сар, улирлаар	Агаарын тухай хууль 18-р зүйл, MNS5885:2008, MNS4585:2007	
		Уурхайн карьер доторх болон түүнээс гарч буй замуудад хайрга чулуу дэвсэх зэргээр технологийн замыг сайжруулж тоос босохоос хамгаалах	Уурхайн хэмжээнд	Үйл ажиллагааны зардлаас	Уурхайлалт эхлэхийн өмнө бэлтгэл шатанд	ЗТБХБ-ын сайдын 2011 оны 216 тоот тушаал. MNS 4585:2007	
		Өрөмдлөг тэсэлгээ хийх талбайг урьдчилан чийгшүүлэх	Тэсэлгээ хийх талбайд	ҮА-ны зардалд	Тэсэлгээ хийх бүрд	Агаарт байх бохирдуулах бодисын хүлцэх хэмжээ MNS 5885:2008 MNS 5013:2003, MNS 5014:2003	
		Хүнд механизм утааны хэмжээг стандартын шаардлага хангах хэмжээнд байлгах талаар засвар үйлчилгээг тогтмол явуулах	Төслийн хүрээнд, уурхайд ажиллаж буй бүх хүнд механизмуудад	Үйл ажиллагааны зардлаас	Уурхайлалт эхлэхийн өмнө бэлтгэл шатанд Тогтмол хугацаагаар		
		Далд уурхай, овоолгод ажиллаж байгаа ачих буулгах, тээвэрлэх машин техникийн кабин доторх агаарыг цэвэршүүлэх төхөөрөмж хэрэгслийн бүрэн бүтэн байдал, хаалга, цонхны чигжээс, хамгаалалтын үзлэгийг тогтмол хийж, зөрчил илэрсэн тохиолдолд шуурхай арга хэмжээ авч байх	Төслийн хүрээнд, уурхайд ажиллаж буй бүх машин техникүүдэд	Үйл ажиллагааны зардлаас	Техникүүдийг ажилд гаргахын өмнө	ХАБЭАТ хууль Агаарт байх бохирдуулах бодисын хүлцэх хэмжээ MNS 5885:2008	
		Тоосноос эрүүл мэндээ хамгаалах нэг бүрийн хамгаалах хэрэгсэл, хүнсний нэмэлт бүтээгдэхүүнээр ажилчдыг хангах, тэдэнд сургалт, сурталчилгаа явуулах	Уурхайн бүх ажилчдад	ХАБЭА-н зардлаас	Өдөр бүр /эвдрэл гарах бүрд/	MNS(ISO)13688:2000 MNS 3306:1991 MNS 5620:2006 MNS 5623:2006 MNS 5388:2004 MNS 5389:2004	
	Далд уурхайн агааржуулалтын хэвийн ажиллагаанд тогтмол хяналт тавих, засвар үйлчилгээг чанартай хийж гүйцэтгэх.	Төслийн хүрээнд					

“Бор хужрын хайлуур жоншны орд”-ыг далд аргаар ашиглах төслийн 2024 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө

Усан орчинд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийг бууруулах төлөвлөгөө							
2	Төслийн талбайн ойр орчмын газар доорх усны түвшин уурхайн ус хэрэглээнээс үүдэн буурах	Жил бүр үйлдвэрлэлийн болон ахуйн усны хэрэглээний тооцоо хийж, ус ашиглах дүгнэлт болон ус ашиглах гэрээг холбогдох байгууллагуудтай хийж байх	Төслийн хүрээнд	Үйл ажиллагааны зардлаас	Уулын ажил эхлэхээс өмнөх 2-р улиралд багтаан	Усны тухай хууль	
	Газрын доорх болон ил задгай ус бохирдох	Усны боломжит нөөцийн дүгнэлт болон ус ашиглах дүгнэлтэд заасан хэмжээнээс хэтрүүлэн ашиглахгүй байх	Төслийн хүрээнд	Үйл ажиллагааны зардлаас	Үйл ажиллагааны туршид	Усны тухай хууль	
		Уурхайгаас ус шавхан зайлуулалт хийхэд ашиглаж буй насосд тоолуур суурилуулах, хэвийн ажиллагаанд нь байнгын хяналт тавих, усны төлбөрийг цаг тухай бүрд нь улсад төлж ажиллах	Төслийн хүрээнд	Үйл ажиллагааны зардлаас	уулын ажил эхлэхээс өмнө /2-р улиралд багтаан/ болон дуусах үеүдэд	Усны тухай хууль	
Хөрсөн бүрхэвч, гадаргын хэлбэрт үзүүлэх сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө							
3	Нефтийн бүтээгдэхийн асгарч орчны хөрс бохирдуулах	ШТМ-ыг асгарч алдагдахаас сэргийлэн стандартын шаардлага хангасан саванд хадгалах, байгаль орчныг бохирдуулахаас хамгаалах, бохирлогдсон тохиолдолд саармагжуулах, аюулгүй болгох арга хэмжээ авах	ШТМ хадгалах агуулах Засварын талбай	0.1	0.1	Тогтмол хугацаагаар	Хөрс хамгаалах, цөлжилттэй тэмцэх тухай хууль , Газрын тухай хууль
		ШТМ агуулах, машин техникээс шатах тослох материал алдагдсан тохиолдолд, тархахаас сэргийлж зориулалтын шингээгч материал ашиглах, шаардлагатай газарт хангалттай хэмжээгээр байршуулах		1.0	0.2	Тогтмол хугацаагаар	
		Засварын талбай, засварын цех болон бусад газруудад хэрэглэсэн тос, цэвэрлэх материалыг хийх тусгай сав байрлуулах.		Үйл ажиллагааны зардлаас		Нийт төсөл хэрэгжих хугацааны туршид	
	Хөрс элэгдэл эвдрэлд орох, үржил шим, чийг буурах, бохирдох, гадаргын унаган хэлбэр өөрчлөгдөх	Олон салаа зам хөрс эвдлэх аюултайг тооцож замын сүлжээг цэгцтэй болгож үйлдвэрийн технологийн замуудын эхэнд анхааруулах тэмдэг тавих, эвдэрч муудсаныг сайжруулан засварлах;	Уурхайн дотоод замуудад	0.25	0.1	Уулын ажил эхлэхээс өмнөх 2-р улиралд багтаан	
	Уурхайд ажиллах машин бусад техникүүдийг шатахуунаар цэнэглэх, урсгал засвар хийхдээ зөвхөн тусгайлан зассан талбайд гүйцэтгэх;	Төслийн хүрээнд, Уурхайн эдэлбэр газарт	-		Нийт төсөл хэрэгжих хугацааны туршид	MNS 5916:2008	
Ургамал ба амьтны аймагт үзүүлэх сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх							
4	Уурхайн үйл ажиллагааны нөлөөллөөр ургамлан нөмрөг устах	АМТЗ-ийн талбай болон түүний орчмын 5-10 км радиусын бүсэд ургамлын гарц, төрөл зүйл болон ховор, нэн ховор ургамлын тархалт байршлын судалгааг жил бүр хийх	Төсөл хэрэгжиж буй талбайн нөлөөллийн бүсэд	ОХШХөтөлбөрт тусгагдсан зардлаар	2024 оны ургамал ургалтын хугацаанд	Хөрс хамгаалах, цөлжилттэй тэмцэх тухай хууль Ургамал хамгааллын тухай хууль	

“Бор хужрын хайлуур жоншны орд”-ыг далд аргаар ашиглах төслийн 2024 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө

Уурхайн үйл ажиллагаан нөлөөллөөр зэрлэг амьтад дайжих, амьдрах орчинд сөргөөр нөлөөлөх	Төслийн талбайд мал амьтан орж, машин механизмд дайруулж хорогдохоос сэргийлж, байнгын хараа хяналт тавих	АМТЗ-ийн талбайд	Үйл ажиллагааны зардалаар		Нийт төсөл хэрэгжих хугацаанд	Амьтны тухай хууль
	Уурхайн ухаш руу мал амьтан орж эндэхээс сэргийлж эрсдэл үүсэх магадлалтай газруудаар хашаажуулж сэргийлэх	Уурхайн карьер	0.1	0.2	2024 оны 2-р улиралд багтаан	
	Уурхайд ашиглах эрчим хүчний шонгоор цахилгааныг дамжуулах явцад жигүүртэн шувууд тогонд цохиулж гэмтэж бэртэхээс сэргийлсэн байдлаар хийж гүйцэтгэх, шувуу үргэгч байршуулах	Төслийн хэмжээнд	ҮАЗ	ҮАЗ	2024 оны 2-р улиралд багтаан	
Нийт			0.6			

БҮЛЭГ 6. НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Тухайн ордыг далд аргаар олборлолтын үйл ажиллагаа явуулах тул сонгосон технологийн онцлогоос хамааран нөхөн сэргээлтийн ажил хийгдэх боломжгүй тул тухайн онд техник болон биологийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг төлөвлөгөөгүй болно.

БҮЛЭГ 7. ДҮЙЦҮҮЛЭН ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Биологийн олон янз байдлын дүйцүүлэн хамгаалах чиглэлээр авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний төлөвлөгөө

№	Дүйцүүлэн хамгаалах зорилт	Хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар хүрээ	Тоо хэмжээ	Нэгжийн үнэлгээ, төг	Нийт зардал, сая.төг	Хэрэгжүүлэх хугацаа давтамж	Баримтлах хууль, журам, стандарт
	1	2	3	4	5	6	7	8
1	Дүйцүүлэн хамгааллын хэрэгжүүлэх ажлыг хийж гүйцэтгэх	Тэрбум мод төслийн хүрээнд мод тарих тэдгээрийг арчлах /Чацарганы мод/	0,52 га	500 ш	9140	1.5	3-р улиралд багтаан	
2		Тэрбум мод төслийн хүрээнд мод тарих тэдгээрийг арчлах /Улиас, Бургас/	Уурхайн кемп орчимд	50 ш	9140	0,45		
3	Дүйцүүлэн хамгаалах ажлын хүрээнд УУ-н нөлөөгөөр эвдрэлд өртөн эзэнгүй орхигдсон газарт нөхөн сэргээлт хийх	Сум, орон нутгийн удирдлагуудаас зааж өгөх газарт техникийн нөхөн сэргээлтийг хийж гүйцэтгэх нөхөн	Орон нутгийн удирдлагуудаас өгөх байршилд		ҮАЗ-ны зардлаар гүйцэтгэх		4-р улиралд багтаан	
	Нийт					1.95		

“Бор хужрын хайлуур жоншны орд”-ыг далд аргаар ашиглах төслийн 2024 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө

БҮЛЭГ 8. НҮҮЛГЭН ШИЛЖҮҮЛЭХ, НӨХӨН ОЛГОВОР ОЛГОХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Ашигт малтмалын талбай болон түүний нөлөөллийн бүсэд нүүлгэн шилжүүлэлт хийх айл өрх байхгүй. Уурхай нь үйл ажиллагаа явуулж дууссаны дараа уурхайн хаалт болон нүүлгэн шилжүүлэлт хийгдэнэ.

№	Нөлөөлөлд өртөх иргэд	Нүүлгэн шилжүүлэх арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Нэгжийн өртөг	Нийт зардал (сая.төг)	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах стандарт, аргачлал
1	Хэнтий аймгийн Дархан сумын Бор хужрын уурхайн ойролцоо нутаглаж амьдардаг иргэд	Шаардлагатай тохиолдолд нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох, (харилцан тохиролцох замаар)	Уурхайн нөлөөлөлд өртсөн, нүүлгэн шинжлүүлэх айл өрхийн хэмжээгээр		Үйл ажиллагааны зардал	2024 оны 4-р улиралд багтаан	“Ашигт малтмалын тухай” хуулийн 41 дүгээр зүйл
Нийт					-		

БҮЛЭГ 9. ТҮҮХ СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

№	Нөлөөлөлд өртөх түүх соёлын өвүүд	Хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Нэгж өртөг	Нийт зардал (сая.төг)	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах стандарт, аргачлал
	Хэнтий аймгийн Дархан сумын Бор хужрын уурхайн ойролцоо байж болзошгүй түүх соёлын өвүүд	Шаардлагатай тохиолдолд авран хамгаалах арга хэмжээ зохион байгуулах	Судалгаагаар түүх соёлын биет өв илэрвэл тухайн олдворын хүрээнд		Үйл ажиллагааны зардлаас	2024 он	Соёлын өвийг хамгаалах тухай хууль

“Бор хужрын хайлуур жоншны орд”-ыг далд аргаар ашиглах төслийн 2024 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө

БҮЛЭГ 10. ОСОЛ ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Осол эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөөний зардал

Болзошгүй аюул, осол сөрөг нөлөө	Урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Нэгжийн өртөг мян.төг	Нийт зардал (сая.төг)	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах стандарт, аргачлал
Байгалийн болзошгүй гамшиг, аюулт үзэгдлээс үүдэн төслийн үйл ажиллагаанд сөргөөр нөлөөлөх, дам нөлөөллөөр хүрээлэн буй орчныг бохирдуулах	Цаг агаарын улирлын, сарын, долоо хоногийн, өдрийн урьдчилсан мэдээнүүдийг төслийн үйл ажиллагаанд байнга ашиглах	Үйлдвэр ажиллах хугацаанд төслийн нийт арга хэмжээнд		Үйл ажиллагааны төсөвт суулгах	Үйл ажиллагааны турш	Компанийн онцгой байдлын үед ажиллах төвөвлөгөө
	Гал түймрээс урьдчилан сэргийлэх сургалт сурталчилгаа, болзошгүй аюулын үед авах арга хэмжээг төслийн нийт ажилтан албан хаагчдад тогтмол хугацаанд танилцуулах	“Дархан бор хужир” ХХК	0.25	0.1	Уурхайлалт эхлэхийн өмнө бэлтгэл шатанд	Галын аюулгүй байдлын тухай хууль, 16-р зүйл, MNS5566:2008 MNS0640:89 MNS639:89
	Гал түймэртэй тэмцэх багаж хэрэгсэл, галын хор зэргийг тогтсон стандартын дагуу байрлуулж бэлэн байдлыг хангаж ажиллах					
Болзошгүй ослын үед авах арга хэмжээг төслийн нийт ажилтан албан хаагчдад тогтмол хугацаанд танилцуулах	Үйлдвэрийн ослоос урьдчилан сэргийлэх					
Үйлдвэрлэлийн гэнэтийн ослын улмаас хүний эрүүл мэнд, амь насанд сөргөөр нөлөөлж үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаа доголдох, зогсох	Хөдөлмөр хамгаалал аюулгүй ажиллагааны дүрэм журмыг сахиулж, хэрэгжилтэд хяналт тавих	“Дархан бор хужир” ХХК	0,25	0,1	Нийт төслийн хугацаанд	MNS4990:2000
	Хөдөлмөр хамгаалал аюулгүй ажиллагааны сургалтыг тогтмол хугацаанд гүйцэтгэх					MNS4969:2000
	Тэсрэх бодисын агуулахын аюулгүйн бүсийг тогтоож, дэглэмийг мөрдөж ажиллах	Тэсрэх бодисын агуулах	Үйл ажиллагааны зардал	Нийт төслийн хугацаанд	Тэсэлгээний аюулгүй ажиллагааны нэгдсэн дүрэм	
Ажилтан бүрийг хөдөлмөр хамгаалал аюулгүй ажиллагааны хэрэгслээр хангах	Төслийн нийт ажилчдад	Хөдөлмөр хамгааллын зардлаас	Тогтмол хугацаагаар			
Мэргэжлийн өвчин судлалын төвтэй хамтран нарийн мэргэжлийн эмч нарын үзлэгт бүх ажиллагсдыг хамруулах;	Төслийн нийт ажилчдад	Хөдөлмөр хамгаалал, аюулгүй ажиллагааны ажлын зардлаар	3-р улиралд багтаан			
Нэг жилийн зардал			ХАБЭА-ын зардал* + 0.2			

“Бор хужрын хайлуур жоншны орд”-ыг далд аргаар ашиглах төслийн 2024 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө

БҮЛЭГ 11. ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Бид энэхүү 2023 онд хог хаягдлын менежментийн талаар МУ-ын УИХ-аас батлан гаргасан хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байгаа хууль, журмуудыг баримтлан ажиллана.

Хог, хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө

№	Болзошгүй аюул, осол сөрөг нөлөө	Урьдчилан сэргийлэх, хамгаалах арга хэмжээ	Арга хэмжээний цар, хэмжээ	Нэгжийн өртөг	Нийт зардал (сая.төг)	Хэрэгжүүлэх хугацаа ба давтамж	Баримтлах стандарт, аргачлал
1.	Ахуйн болон үйлдвэрлэлийн хог хаягдлын нөлөөгөөр хөрс, ус, агаар бохирдох, ажилчдын эрүүл мэндэд сөргөөр нөлөөлөх	Хог хаягдлыг ангилан ялгаж, дахин ашигладаг тогтолцоог нэвтрүүлэх. /тайлангийн 4.2-р бүлэг, Хүснэгт: 1.-д заасны дагуу ангилан ялгах кодчилох/	Төслөөс гарах хог хаягдал	Үйл ажиллагааны зардлаас		Төсөл хэрэгжих нийт хугацаанд	Хог хаягдлын тухай хуулийн 9-р зүйл
2		Хог хаягдлыг цуглуулах савыг стандартын шаардлага хангасан битүүмж сайтай хийх, ажилчдын байр, оффис, агуулах зэрэг газруудад байрлуулах, тогтмол ариутгал хийж, засварлаж байх	Төслийн хүрээнд	0.1	0.2	2024 он	Хог хаягдлын тухай хуулийн 15-р зүйл
3		Аюултай хог хаягдлын зэрэглэлээс хамааран хог хаягдлын цэгт хамгаалалтын бүс хашаа, хашлага татах. Хамгаалалтын бүсийн бүрэн бүтэн байдлыг хангах	Хог хаягдал түр хадгалах цэгүүдэд	0.1	0.1	Төсөл эхлэхийн өмнө 2-р улиралд багтаан	Хог хаягдлын тухай хууль
4		Хог хаягдлыг түр хадгалах цэгүүдийг хатуу хучилтай болгох, хашаажуулж бүрэн бүтэн байдалд хяналт тавих	Хог хаягдал түр хадгалах цэгүүд	0.1	0.2		
5		Орон нутагтай хог хаягдлын гэрээ байгуулах, хог хаягдлыг эх үүсвэр дээрээс мэргэжлийн байгууллагаар тээвэрлүүлэн зайлуулах гэрээг хийх. Төлбөрийг төлж ажиллах	Төслөөс гарах хог хаягдал	Үйл ажиллагааны зардлаас		Төсөл эхлэхийн өмнө 2-р улиралд багтаан	Хог хаягдлын тухай хуулийн 9-р зүйл
6		Уурхайн үйл ажиллагаанд ашиглагдаж байгаа нүхэн жорлонг стандартын шаардлага хангасан болгох. Мөн жил бүр ариутгал халдваргүйжүүлэлт хийх.	Төслийн хэмжээнд	0.05	0.1	Төсөл эхлэхийн өмнө 2-р улиралд багтаан /сар бүр ариутгал халдваргүйжүүлэлт хийх/	
7		Хог хаягдлын нэгдсэн бүртгэлийг хөтлөх. Хог хаягдлын бүртгэл, баталгаажуулалтыг үргэлжлүүлэн гүйцэтгэх. Хог хаягдалтай холбоотой бүх төрлийн мэдээллийг баримтжуулж, мэдээллийн сан үүсгэж байх. Баримтжуулалтын хүрээнд дараах үндсэн мэдээллийг хөтлөх Хог хаягдлын төрөл, Хогны хэмжээ Огноо, Хог хаягдлын хэрхэн ангилсан Хог хаягдлыг хэрхэн зайлуулсан тухай	Төслөөс гарах хог хаягдал	Үйл ажиллагааны зардлаас		Нийт төсөл хэрэгжих хугацааны туршид	Хог хаягдлын тухай хуулийн 11.3-р зүйл 2014.04.09-ны өдөр БОАЖ-ын сайдын А-116 дугаар тушаал “Хог хаягдлын улсын тоо бүртгэл хөтлөх, тайлагнах журам” тогтоох журам

“Бор хужрын хайлуур жоншны орд”-ыг далд аргаар ашиглах төслийн 2024 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө

8	Дахин ашиглах боломжтой ахуйн гаралтай хатуу хог хаягдлыг дахин боловсруулах үйлдвэрт гэрээлэн нийлүүлэх ажлыг тогтмол хэрэгжүүлэх	Төслийн хэмжээнд	Үйл ажиллагааны зардлаас	Улиралд нэг удаа	Хог хаягдлын тухай хууль
9	Аюултай хог хаягдлыг ангилан ялгаж, зориулалтын саванд түр хадгалах, эрх бүхий мэргэжлийн байгууллагуудтай гэрээлэн нийлүүлэх замаар эх үүсвэр дээрээс зайлуулах арга хэмжээг хэрэгжүүлэх	Төслийн хэмжээнд	Үйл ажиллагааны зардалаар /Аюултай хог хаягдлыг хадгалах, устгах, тээвэрлэх эрх бүхий мэргэжлийн байгууллагатай гэрээлэн ажиллах/	Улиралд 1-2 удаа	Хог хаягдлын тухай хуулийн 23.1-р зүйл
Нийт зардал			0.6		

БҮЛЭГ 12. ОРЧНЫ ХЯНАЛТ-ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨР

Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр (2024 он)

№	Хяналт шинжилгээ хийх үзүүлэлтүүд	Байршил	Хугацаа ба давтамж	Хяналт шинжилгээний ажлын хэмжээ	Нэгжийн өртөг сая.төг	Нийт зардал, сая.төг	Баримтлах стандарт ба арга, аргачлал	Дээд доод хязгаар
АГААРЫН ЧАНАР								
1	Агаар дахь тоосжилтын хяналт: Нийт тоос (TSP), PM _{2.5} , PM ₁₀ Тоосны уналт	Замын хажууд Далд уурхайн дотоод агаар орчин Ангилан ялгах хэсэг	Улирал тутам	Тоосжилтын хяналтын явуулах мониторингийн 3 цэгт	0,05	0,1	MNS 4585:2007 MNS:3384:1982 MNS:4048:1988 MNS 5885:2008 MNS 5013:2003 MNS 5014:2003	PM _{2.5} -0.05 мг/м ³ PM ₁₀ -0.1мг/м ³
	Агаар дахь CO ₂ , NO ₂ , SO ₂ , O ₂ , CH ₄ -ийн болон цацраг идэвхийн агууламжийг тодорхойлуулан хяналт шинжилгээ хийлгэж байх.	Ангилан ялгах хэсэг	Улирал тутам	Хяналтын явуулах мониторингийн 3 цэгт	0,15	0,2		
ГАДАРГЫН БОЛОН ГАЗРЫН ДООРХ УС								
2	Гадаргын болон газрын доорхи усны чанар: Гол ионы найрлага: анион, катион, микро элементийн агууламж, Усны физик үзүүлэлт Усны түвшин, pH, өнгө, булингаршил, хуурай үлдэгдэл, эрдэсжилт, нийт хатуулаг,	Уурхайн шүүрлийн ус Уурхайн унд ахуйн хэрэглээний ус Төсөл хэрэгжих талбайн нөлөөллийн бүсийн уст цэг /3-2 цэгт/	Улирал тутам	Нийт 4 цэг дээр улирал тутам дээжлэлт хийж шинжлэх	0.05	0.1	MNS 3934:1986 - ундны болон үйлдвэрлэлийн хэрэгцээт усны химийн шинжилгээ болон дээж авах, хадгалах;	ЗДХ

“Бор хужрын хайлуур жоншны орд”-ыг далд аргаар ашиглах төслийн 2024 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө

							MNS (ISO) 5667-5:2001- усны чанар- дээжлэлт MNS 900-2010 MNS 6148;2010 MNS 4586 : 1998	
3. ХӨРСӨН БҮРХЭВЧ								
3	Ялмагийн агууламж, рН, давсжилт, чийгшил, NO ₃ -N, P ₂ O ₅ , K ₂ O, рН, нийт азот, нийт фосфор,	Уурхайн бүс, Нөлөөлөлд өртөөгүй талбай, шимт хөрсний овоолго дээр	Жилд 2 удаа	Уурхайн бүсийн орчим мониторингийн 3 ш тогтмол цэгт	0.03	0.1		ЗДХ
4	Нефть, нефтийн бүтээгдэхүүн, нүүрсустөрөгчид, хүнд металлын агууламж микробиологийн үзүүлэлт	Шатахуун ачих, буулгах, машин механизмыг шатахуунаар цэнэглэх талбай, агуулах орчимд Хоосон чулуулгийн овоолго	Жилд 2 удаа	Уурхайн бүсийн орчим мониторингийн 2 ш тогтмол цэгт	0.04	0.1	MNS5850 : 2008	ЗДХ
4. УРГАМЛАН НӨМРӨГ, АМЬТЫН АЙМАГ								
5	Ургамлын төрөл зүйл, бүрхэц %, бодгалиудын тоо; Ургамлын дундаж өндөр, Газрын гадаргуугаас дээшхи ургамлын биомасс, кг/га;	АМТЗ-ийн талбайд олборлолтод өртөгдөөгүй талбай Уурхайн орчимд	Жилд 1 удаа	Ургамлын хяналт шинжилгээг мониторингийн 3-5 цэгт	-	-	-	-
6	Амьтны төрөл зүйл, тоо толгой, шилжилт хөдөлгөөн			Амьтны аймгийн судалгааг төсөл хэрэгжиж буй газар нутгийн орчимд	-	-	-	-
5. ДУУ ЧИМЭЭ БА ДОРГИО ЧИЧИРГЭЭ								
7	Гадаад орчны дуу чимээ	Далд уурхайн амны орчимд	Жилд 1 удаа	Хяналт шинжилгээ явуулах 1 мониторингийн цэг дээр	0.01	0.02	MNS 4585:2007	60дБ
8	Ажлын байрны дуу, чимээ	Далд уурхайн дотор	Жилд 1 удаа	Шаардлагатай ажлын байрнууд дээр	0.01	0.01		85дБ
					0.63			

“Бор хужрын хайлуур жоншны орд”-ыг далд аргаар ашиглах төслийн 2024 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө
БҮЛЭГ 13. ТУХАЙН ЖИЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ УДИРДЛАГА
ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ

Төслийн үйл ажиллагааны туршид байгаль орчинд хамгийн бага сөрөг нөлөөтэйгөөр үйл ажиллагаа явуулах, төслөөс үзүүлж байгаа сөрөг нөлөөллүүдийг бууруулах, арилгах, байгаль орчныг хамгаалах арга хэмжээ авч ажиллах үүргийг төсөл хэрэгжүүлэгчийн удирдлага хүлээнэ гэсний дагуу доорх байдлаар төлөвлөсөн болно.

Удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө ба зардал

Д/д	Байгаль орчныг хамгаалах арга хэмжээ	Хугацаа, давтамж	Зардал, сая.төг	Баримтлах хууль журам, стандарт
1	Байгаль орчны асуудлыг удирдлагын түвшний ажилтанд хариуцуулж, хяналт тавин ажиллах;	Тогтмол	-	“Байгаль хамгаалах тухай” хууль
2	Байгаль орчны аудитыг 2 жил тутамд мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэх, гарсан дүгнэлт зөвлөмжийг хэрэгжүүлэхэд анхаарч ажиллах;	4-р улиралд багтаан гүйцэтгэх	Гэрээнд заасан дүнгээр	“Байгаль орчныг хамгаалах тухай” хуулийн 10.1 –дэх заалт; БОНХС-ын 2013 оны А-126 тоот тушаал;
3	Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө ба тайлан боловсруулах	Төлөвлөгөөнт хугацаанд	-	БОНБУ-ний тухай хууль
Нийт зардал			ҮАЗ	

БҮЛЭГ 14. ТУХАЙН ЖИЛИЙН БОМТ, ТҮҮНИЙ ХЭРЭГЖИЛТИЙГ НӨЛӨӨЛӨЛД ӨРТӨГЧ ОРШИН СУУГЧИД, ОРОЛЦОГЧ, СОНИРХОГЧ ТАЛУУДАД ТАЙЛАГНАХ, ХЭЛЭЛЦҮҮЛЭХ ХУВААРЬ

БОМТ-ний хэрэгжилтийг тайлагнах хуваарь

БОМТ хэрэгжилтийг тайлагнах, хэлэлцүүлэх байгууллагууд		Тайлагнах, хэлэлцүүлэх хэлбэр	Мэдээллийн агуулга	Хугацааны тов	Хэлэлцүүлгээр санал авах чиглэл	Зохион байгуулах газар
Хэнтий аймаг	Байгаль орчны газар	Тайлан хүргүүлэх, ажлын хэсэгт БОХ чиглэлээр хийгдсэн ажлуудыг газар дээр нь хянуулан тайлагнах	БОМТ-ийн тухайн жилийн тайлан, Ирэх оны төлөвлөгөө	11-р сарын 01	Дүгнэлт гаргуулах	Төслийн талбай, уурхай
Дархан сум	Сумын ЗД, БОХХБайцаагч, нутгийн иргэд	Уулзалт		11-р сарын 20	БОХ арга хэмжээний тайлан ирэх оны төлөвлөгөөний төсөл дээр санал авах хамтран ажиллах	Баг эсвэл сумын төв
Төрийн захиргааны төв байгууллага	БОАЖЯ-ны ХБОБНУГ-т албан бичиг	Тайлан, төлөвлөгөөг цаасан болон Файл хэлбэрээр		11-р сарын 30	Хянуулан батлуулах	УБ хот
Дүн					0.05	

“Бор хужрын хайлуур жоншны орд”-ыг далд аргаар ашиглах төслийн 2024 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөө

БҮЛЭГ 15. БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ НИЙТ ЗАРДАЛ

Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний нийт зардал

№	Арга хэмжээ	Зардал, мян.төг
1	Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөө	600.0
2	Нөхөн сэргээлт хийх, ногоон байгууламж байгуулах төлөвлөгөө	-
3	Дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө	1 950.0
4	Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээний төлөвлөгөө	-
5	Түүх соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөө	-
6	Осол эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөө	ХАБЭАЗ+200.0
7	Хог, хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө	600.0
8	Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөө	ҮАЗ
9	Тухайн жилийн БОМТ, түүний хэрэгжилтийг нөлөөлөлд өртөгч оршин суугчид, оролцогч, сонирхогч талуудад тайлагнах, хэлэлцүүлэх хуваарь	50.0
10	Орчны хяналт-шинжилгээний хөтөлбөр	630.0
2024 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний нийт зардал		3 830.0

“Дархан бор хужир” ХХК-ийн “Бор хужрын хайлуур жоншны ордыг далд аргаар ашиглах төсөл”-ийн үйл ажиллагаандаа 2024 онд хэрэгжүүлэн ажиллах Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний нийт зардал **3 830.0 мян.төг** болж байна.